

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

ONBEŞ GÜNLÜK TARAFSIZ SİYASET İKTİSAT KÜLTÜR DERGİSİ

1. Ekim 1956 Cilt : 6

Sayı: 61

60 Kuruş P. K. 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

BİR İÇTİMAÎ DEĞİŞME ve İKTİSADÎ GELİŞME SİSTEMİNE İHTİYAÇ	1 2	OKURLARIN FORUMU :	
ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI:		Liselerde Osmanlıca (M. Kaplan); Millî Korun- ma Kanunu Faydalı mı? (Ü. Karaçak; İ. A- TAÇ); İdarecilere Daha Neler Öğretmeli (M. ALDAN)	15-18
«Millî Demokrasi Cephesi»; Milletın Yarını ve Tarihi Düşününüz; Anayasaya ve Yeni Bir İh- lâl; Tekzip Müessesesi ve Bir Müşahede; Vatan ve Şehir Sathında Kalkınma; Yabancılarla Mü- nasebet; Muhalefette Hafiflik ve Mesuliyetsiz- lik; Kıbrıs Meselesi; S. C. U. A.	3-8	NE DİYORLAR :	
İNCELEMELER*:		Totaliter Bir Memlekette Vatandaş ve Yabancı Münasebetleri (N. Y. Times'den)	19
Sendika Hürriyeti ve Bizim Sendikalarımız Dr. Cahit TALAS	9	KÜLTÜR ve SANAT :	
Totaliterlik John BOWLE	11	Bölük ve Pörçük Düşünceler Muvaffak ŞEREF	20
Roma Milletlerarası İktisat Kongresi (I)	12	Şiir Üstüne Turgut UYAR	21
AYIN HUKUKİ HABERLERİ	14	Müzik: Devlet Opera Trupu Bedii SEVİN	22
		Resim: Tutuma Övgü Bilge KARASU	22
		Kitaplar Arasında: İnsan Tükenmez	23
	 Sabih ŞENDİL	23
		Onbeş Günüın Yayınları N. S. ÖZERDİM	23

Bir İçtimaî Değişme ve İktisadî Gelişme Sistemine İhtiyaç

İktisadî gelişme ve kalkınma bahsinde yapılan tenkidlere hükümetin verdiği cevap, iktisadî durumu beyenmeyenlerin, halkın refahını istemediği, gelişmeyi çekemediği yahut inkâr ettiği, yıkıcı tenkidlerle halkın güvenini sarstığı, hükümetin gayretlerini baltaladığı şeklinde hü-lâsa edilebilir. Hükümet, son zamanlarda sarsılan prestij ve itibarının vermiş olduğu aşırı hassasiyetle, yapılan en ufak, en soğukkanlı ve objektif tenkidi, hataları düzeltmek ve islah etmek için bir fırsat olarak değil, kendi varlığına karşı ve kendini millî menfaatla bir ve aynı tahayyül ettiği için - millete karşı bir tertip olarak mütalâa etmektedir.

Prestijini idame ettirmek ve propaganda sistemine bir boşluk ve tenakuz unsurunun girmesini önlemek için, hükümet tuttuğu yolda sonuna kadar ısrar etmek mevkiine düşmektedir. İlerleyen hadiseler, meydana çıkan sayısız güçlüklerle rağmen prestij ve propaganda endişesi, durumun kötüleşmesini önlemek şöyle dursun, hükümetin büsbütün ölçüyü kaybetmesine müncer olmaktadır. Bu yüzden emsalsiz fırsatlar kaçırılmakta, fakir milletimizin mahdut kaynakları israf edilmektedir.

Oysa ki, imkânlarımızın darlığı ve içinde bulunduğumuz millî ve milletlerarası şartlar, bizi son derece tasarruflu ve dikkatli davranmaya

zorlamaktadır. Aşağıda daha etraflı bir şekilde izah edeceğimiz gibi, millî kaynaklarımız, deneme ve hata yoluyla uzun tecrübelerde bulunmaya müsait değildir. "Bu sefer tutmadı, başka türlüünü deneyelim" tarzında ardı ardına hatalarla, millî kaynaklarımızı ve millî hayatımızı tecrübe tahtası yaptıramayız. Gerek iktisadî kaynaklar, gerekse zaman marjı itibariyle son derece sıkışık durumdayız. Elimizdeki mahdut dövizi, hububat istihsali için sermaye yatırıma akıttık. Anlaşıldı ki, hububat siyaseti, türk ekonomisi için çıkar yol değil; şimdi başka bir sahaya çevirelim diyebiliriz ama, 1948 - 53 ün fırsatlarını daima elimizde hazır

farzedemeyiz. Aynı şeyleri şeker sanayii ve dokuma sanayii için de söyleyebiliriz. Binaenaleyh, hata imkânlarını, israf ihtimallerini asgariye indirmek zorundayız. İktisadî gelişmemiz son üç yıl içinde gerilemiş, durmuş, hiç değilse son derece yavaşlamıştır. Bunu inkâr etmek kimsenin harcı değildir. Reel millî gelir rakamları eldedir. Buna türk milletinin tahammülü yoktur. Buna milletlerarası münasebetlerin, ilerleyen dünya şartlarının hele hiç tahammülü yoktur. Doğu Avrupa, Rusya, Çin bir taraftan, Asya ve Afrikanın diğer az gelişmiş memleketleri öte taraftan hızlı bir iktisadî gelişme temposu içine girmişlerdir. Bizim bu yarışta geri kalmamız, millî beka meselesidir.

Bu vaziyette yapacağımız şey, hatalarımızı dürüst ve samimi bir şekilde görmek; hatadan dönme imkânlarını, bunu tahakkuk ettirme mekanizmasını millî hayatımıza yerleştirmek; hür tartışma ve ilmi araştırılmadan istifade ederek yolumuzun aydınlanmasına imkân vermek; hülâsa hata ve israf ihtimallerini asgariye indirecek şartları biran önce tesis etmektir. Amme hayatında, sabit fikirlerin ve irrasyonel unsurların hakimiyetinin devamına göz yummak, her sahada milletçe hayal sukutuna mahkûm olmak demektir. Bu derginin, bir taraftan iktisadî kalkınma ve gelişme parolasına sadık kalırken, öte taraftan, demokrasi, hürriyet ve ilim diye feryat edişinin asıl sebebi de buradadır.

Dürüst ve samimi olarak, hadiseleri tahlil edelim, yapılan hataları, aksayan noktaları, çekinmeden, prestij meselesi yapmadan anlamaya çalışalım. Bilhassa son 8 yıl içinde büyük işler yaptık. Buna zerre kadar şüphe yok. Yapılan işlerin mühim bir kısmının 1950 den sonraki iktidar değişikliği devresine isabet ettiğini de kimse inkâr etmiyor. Fakat megalomanya hislerimizi tatmin ve takviye endişesiyle ısrar etmiyerek, ölçü ve itidal içinde durumu tahlil etmeliyiz. 1950-53 devresindeki süratli gelişme temposunda, müsait hava şartları, kolaylıkla istihsale sokulabilecek tabii kaynaklar (toprak ve madenler gibi) rezervleri, nihayet tarihimizin hiç bir devresine nasip olmayacak nisbette dış yardım

ve kredinin rol oynadığını, bu dergi en objektif muta ve kıstaslarla defalarca anlatmaya çalıştı.

Bundan sonra artık mesele, elde mevcut imkânları en son damlasına kadar, en akıllı ve idareli bir tarzda kullanarak, 1950-53 devresi gelişme hızını tutturamasak bile, geri gitmeye, duraklamaya veya çok yavaş hareket etmeye mani olmamızdır. Üç yıllık oldukça sür'atli bir gelişmeye mukabil, arka arkaya üç yıl süren duraklama ve hatta gerileme karşısında, işten anlayan safca propaganda sloganlarını, objektif kıstaslarla hakikî yerine koymayı bilen kimseler için, yeni bir vatan sathı doğdu! yahut "görülmemiş kalkınma" tarzındaki sözler, içi boş iddialar, hafif ve gayri ciddi beyanlardan başka birşey değildir. En mühim eksikimiz, meseleler karşısında ölçü ve perspektifi kaybederek, hayal ve prejüjelerimizin benliğimize hakim olmasını önleyememişimizdir. Bu yüzden hatalarımızı açıkça gösterecek, müstakbel yollarımızın tehlikeden arî ve emin olup olmadığını bize anlatacak, aydın ve bilgili bir görüşe sahip olamayışımızdır. Bu bakımdan yalnız hükümet değil, muhalefet de kusurludur. Muhalefet içinde de pek az bir zümre müstesna, şuurlu, organize ve hakikî bilgiye müstenid bir görüşle, durumun tam bir tahlilinin yapıldığını istikbale ait salim, ve emniyetli bir kanaata ulaşıldığını iddia etmek zordur. En sorumlu kimseler bile, tıpkı hükümet azalarında müşahede edilen zaafı aynen tekrar edercesine, perakende, insicamsız ve mütenakız beyanlarla, tam bir zihni keşmekeş içinde bulduklarını zaman zaman göstermektedirler.

Siyasî hayatımızın, tecrübelerden ders alarak, dünyada olup bitenleri iyi takip ederek, müstakbel faaliyet plânları üzerinde salim bir zihni mesaiye bulunarak, bir iktisadî gelişme felsefesine ulaştığını iddia etmek çok zordur. Ortada bir iktisadî sıkıntı, enflasyon, yatırım dış ticaret tikanıklığı gibi sözler ve mehfumlar işitilmektedir. Bütün bunlar, bir iktisadî gelişme, içtimai değişme felsefesi içinde yerli yerine konmuş, organize edilmiş fikir ve düşünce mahsulleri olmaktan uzaktır. İktisadî kalkınma, rastlanan güçlükler, istikbalde yapılacak işler,

el'an bir çoklarımız için, halledilmesi zor bir takım muammalar olarak kalmaktadır. Bunlar üzerinde düşünmek, üniversite hocası olarak, fikir adamı olarak, iş adamı olarak muhalif ve muvafık devlet adamı, gazeteci ve yazar olarak hepimizin mes'uliyetidir. Bunu yapmadan meselelerimizin, bir ayda, bir yılda hatta on yılda düzelebileceğini sanmak beyhudedir.

Mazbut ve sistemli bir içtimai değişme ve iktisadî gelişme felsefesine sahip olmadan, dakma atılan adımlarda tereddüt etmemiz, tenakuzlar içinde bo-calamamız ve sık sık hayal kırıklıklarına maruz kalmamız önlenemeyecektir. Gelişme ve içtimai değişme sistemini kurarken millî realiteyi esas alarak, imkânlarımızı, kaynaklarımızı iyice tartmak zorundayız. Türkiye realitesi, teferruata girmeden şöylece özetlenebilir: Bu memleketin gelişme imkânları mevcuttur. İnsan ve tabiat kaynakları emin ve süratli bir iktisadî kalkınmaya imkân verecek mahiyettedir. Fakat bu temel faraziyeyi tahdit eden bir vakia da şudurki, geniş insan kaynakları, atomlar gibi memleket sathında dağılmış ve serpilmiştir. Bu kütlelerin hazır ve müstahsil bir işçi kütlesi haline getirilmesi büyük problemdir. Keza tabiat kaynakları mevcuttur. Fakat Amerika, Kanada Rusya, hatta batı Avrupadaki gibi, iktisadî gelişmesinin ilk adımında, derhal ve hazır bir vaziyette kullanılmaya müsait değildir. Bu vasıtaları istihsale sokabilmek için, tarihte gelişmiş olarak gördüğümüz memleketlerden daha az müsait bir durumdayız. Bizim gelişme ve değişmemizi bir defa harekete geçirebilmek için, dolambaçlı bazı yollar takip ederek, ilk adımda rastlanan güçlükleri yenmemiz lâzımdır. 40.000 köye dağılmış kalabalık bir nüfusu öylece muhafaza ederek, insan kaynaklarımız mevcut diye sevinemeyiz. Müstahsil iş gücü olabilmesi için, bu dağınıklığın önlenmesi, şehirleşme, iç iskân ve muhaceret ve nihayet eğitim ve öğretim safhası başta gelmelidir. Bu ise geniş ve azametli bir sosyal yatırım demektir.

Tabii kaynaklarımıza gelince, bu dergide muhtelif yazı ve incelemelerde de göstermiye çalıştığımız gibi, işe yarar top-rak sathı mahduttur. Bunu artırmak, ıslah etmek, sulama, selden kurtarma, gübreleme, ağaçlandırma, çayır dikme v.s. gibi gene azametli bir sosyal sermaye yatırıma ihtiyaç göstermektedir. Keza tabiat ve insan kaynaklarını, ima'ât ve sanayi faaliyeti içine sokabilmek için, yol yapma, işçi evi yapma, enerji kaynakları temin etme, fabrika ve tesisat kurma, kurs açma v.s. gibi gene geniş sosyal sermaye tesislerine ve yatırımlarına muhtacız. Memleketin tabii kaynakları arasında sayılan turizm endüstrisini geliştirmek için de, gene yol, otel, eğitim gibi yatırımlar ilk plânda gelmektedir. Bir taraf-

ta tabii ve beşerî kaynakların mevcudiyeti, öte taraftan bu kaynakları kullanılabilir hale getirmek için, büyük yatırım talepleri ile bu talepleri karşılayabilecek vasıta ve imkânların azlığı, bizim en mühim problemimizdir. Bu hâdise bize azamî tasarruf, ihtiyat ve hesaplılıkla hareket etmemiz zaruretini dikte etmektedir. Buna dikkat etmezsek, ne kadar samimi gelişme ve kalkınma taraftarlığı edersek edelim, bizzat kalkınma hamlesini baltalamış oluruz. Bunun için hem koordine ve ahenkli bir plâncılıktan, hem de fiat ve piyasa mekanizmasından istifade etmek mecburiyetindeyiz. Her ikisini de inkâr ederek, tharip ederek işleme hale getirecek, iktisadî hayatı kesmeğeş haline sokmak, milletin gelişme hamlelerini köstekliyen, bilgisiz ve şursuz bir yol tutmak demektir.

Daha çok bilgi, daha uyanık bir gelişme şuuru sayesinde, şu gün hiç bir sistem ve esasa dayanmadan, zaman zaman kâh o yana, kâh bu yana sevk edilen gayretlerimize, emniyetli bir istikamet vermemiz lâzımdır. Bugün hareketlerimizde şuur ve istikametten, toplu bir gelişme felsefesi görüşünden mahrum olduğumuzu açıkça gösteren bir kaç misal zikre delim:

Takib edilen yatırım, maliye, kredi, ücret ve fiat politikasına göre, erişilmek

istenen hedef daha yüksek hayat seviyesi, daha yüksek istihlâk hacmi midir? Yoksa daha çok tasarruf, daha az cari masraf, daha fazla yatırım mıdır? Başka bir deyimle, bugünkü istihlâk ve tatminlere mi yoksa, müstakbel gelişme ve ilerdeki tatminlere mi daha büyük öncelik veriyoruz? Bu bakımdan Milli Korunma Kanunu felsefesi neye dayanıyor? Şeker ve mensucat sanayii sahasına ayrılan kaynakların arkasındaki temel fikir nedir? İstihlâki teşvik eden, zirai kredilerin sebebi nedir? Hayat pahalılığını durduramıyarak enflasyonu şiddetlendirerek, ücret, maaş ve havadan inme kârların artışını teşvik edip, istihlâki kamçılamanın manası nedir?

Yatırım politikası bakımından, müstakbel iktisadî gelişmenin anahtarı mevkiinde bulunan dış ticaret ve ihracat, imalât ve makina sanayiinin durumu üzerinde kâfi ehemmiyetle durulmakta mıdır? Enflasyon ve iç fiat şişkinliği yüzünden iç istihlâkin teşviki, ihracatın azalışı, ihracat mevzuu sahalara kâfi yatırımın yöneltilmeyişi, atılan tenakuzlu adımlara dair bir misaldir. Keza şeker, dokuma gibi ihracat mevzuu olması imkânsız veya irrasyonel olan sahalarda üzerinde durup, yatırım malları sahasına az ehemmiyet verilmesi, tenakuzlu hareketlere bir misaldir. Ağır ve hafif endüstri arasında, gelişme

veya hayat seviyesi tercihiné göre ahenkli bir münasebet kurmak düşünülmemektedir.

Keza, köy mü, şehir mi; ziraat mı sanayi mi, yahut her ikisi birlikte ise, her birinden ne kadar suallerine de, hissi ve basma kalıp cevaplar ötesinde şuurlu bir karşılık bulduğumuz şüphelidir. Keza, şehirleşmeye ehemmiyet verilecekse, köy evleri inşaatı, gece konduların temizlenmesi, abideler yapılması ve meydanlar açılması gibi sahalarda arasında nasıl bir nisbet tutulacak ve pay ayrılacaktır. Sonra hangi mıntikalardaki şehirler, köyler ele alınacaktır; şehir ve köyler, hem yasama mekânı olarak, hem de estetik mülâhazasıyla ele alınırken, bununla ahenkli bir tarzda iktisadî gelişme, yatırım, iş imkânları açılması faaliyeti nasıl hazırlanacak ve koordine edilecektir?

İşte ilk adımda aklımıza gelen düzinelemlerle sualden bazıları, herbiri derin ve esaslı tetkik istemekte, kafadan atma kararlar ve ilham anında verilen hissi drektiflerden bir an evvel kurtulmayı beklemektedir. Bunlara, sağlam, kendinden emin ve sistemli cevaplar verme yeni ve aydın neslin mes'uliyetidir. Bunlar için kendimizi hazırlayalım, düşünüp araştıralım; va dığımız neticeleri sorumlu devlet adamlarına ve âmme efkârına ulaştırmaktan geri kalmıyalım.

Onbeş Günün Notları

“Milli Demokrasi Cephesi,,

Hürriyet Partisi, mühalefet partileri arasındaki işbirliğinin, artık nazariyat safhasından çıkarılıp bilfiil tatbik mevkiine konması için, düşüncülerini bir muhtıra halinde diğer partilere bildirmiş bulunuyor. Halk partisi sorumlu liderleri ağzıyla bu muhtıradaki esasları iyi karşıladığını ifade etmiş ve bu konuda parti olarak bir karar vermek için Parti meclisini toplantıya çağırması bulunuyor. C. Millet Partisi ise, bu konuda henüz kat'i bir vaziyet almış olmamakla beraber, yetkili şahsiyetleri, iş birliği fikrinden gittikçe uzaklaştıklarını ifade eden demeçlerle bu muhtıraya cevap vermiş bulunuyorlar.

Hürriyet Partisi attığı bu adımla, memleketin içinde bulunduğu buhranın mahiyetini iyi kavradığını, bundan kurtulmak için tesirli metodları ve vasıtaları isabetle seçtiğini göstererek bu suretle bütün memlekete, sorumluluğunu bilir

devlet adamlığı ve siyasi liderlik örneği vermiş sayılmalıdır. İşbirliği esaslarını ortaya koyan muhtırada, rejiminin temellerinin takviyesi için anayasada bir değişiklik yapmak üzere kurucu meclis teklifi ileri sürülmektedir. Bu kurucu meclis 18 ay iş başında kalacak burada partiler müsavi şekilde temsil edilecekler, ve beşte biri bağımsız kurulların (üniversiteler, mesleki kurullar, sendikalar gibi) temsilcilerinden müteşekkil olacaktır. Bu meclis, ikinci bir meclis teşkil edecek, Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı gibi müesseselerin tarafsızlığını temin edecek, Kanunların anayasaya uygunluğunu kontrol edecek bir yüksek mahkeme teşkil edecek, parti faaliyetlerini demokratik esaslar üzerinde kuracak, seçim kanununu nisbî temsil esasından değiştirip mebus adedini azaltacak, insan haklarını (basın söz, toplanma hürriyetleri, tarafsız mahkeme-

ler) garanti edecek bir anayasa getirecektir.

Kurucu Meclis fikrini teklif etmek suretiyle, Hürriyet partilerinin, işbirliği fikrini vuzuhlaştırdıkları ve bu fikre daha büyük bir kuvvet verdiklerine şüphe yoktur. Hakikaten bugünden yarına, partilerin birleşmesi veya füzyon yapması için zarurî bir sebep bulunmadığına göre, her partinin kendini doğuran şartlar ve atmosfer içinde faaliyette bulunmaya devam etmesi, fakat aynı zamanda millî bir hedef etrafında kuvvetlerini birleştirmesi ancak böyle bir proje ile mümkün olabilirdi. Bu hareket, C. M. P. gibi içinde bulunulan şartlardan gafil bazı infiradçı parti mensuplarını bile tatmin edebilecek bir tekliftir. Temsil bakımından partiler arasındaki müsavat fikri, bu projenin partizan olmayıp, millî bir iş plânı olduğunu hatırlatmakta, bağımsızlara verilen mevki, işbirliği cereyanının ruhunu teşkil etmektedir.

Bu teklif, Türk politika hayatında hakiki siyasi liderlik için bir test mahiyetindedir. Türk politikacıları içinde kimin ham, kimin olgun olduğunu ayıklamaaya yarayacak bir istifa vasıtası olacaktır. Bazı C. M. P. lilerin yaptığı gibi, geniş bir cephe içinde kaybolacaklarından korkanlar, tıpkı evcilik oynayan çocuklar gibi, kendi hayal âlemlerinde, kabineler kurup devlet gemisini idare etme oyununa devam etmek isteyenler elbette çıkacaktır. Fakat hakiki devlet adamlığı, bugünün

karışık münasebetleri içinde yolunu görebilen, hadiseleri anhyabilenler, istikbale uzanan, devamlı değişmez temayülleri sezme kabiliyeti olanlar arasından çıkacaktır.

Siyasî rejimimizin, medenî ve insani hak ve hürriyetlerimizin, müstakbel gelişme şanslarımızın var veya yok olması gibi hayati meselelerin bahis konusu olduğu bir devrede, hasis ve kısa görüşlü partizan zihniyeti bırakıp, kuvvetleri birleştirmek yegâne çıkar yoldur. Bunu er veya geç herkes görecektir. Mesele, daha acı sürprizlerle karşılaşmaya mahal kalmadan bu yola atılabilmektedir. Bütün partiler içinde, akli selim, uzak görüşlülük ve vatanperverce düşüncenin hakim olması, hissi, dar görüşlü ve hasis mülâhazaların bir kenara bırakılması zamanı çoktan gelmiştir.

Milletin Yarımını ve Tarihi Düşününüz

Forum'un baskıya verileceği gün, gazeteler acı bir haber yaydılar. Bu haberde, Adalet bakanının savcılıklara ve onlar vasıtası ile hâkimlere bir tamim yollayarak, basın davaları ile ilgili bazı direktifler verdiği bildiriliyordu. Tamimi hayretle ve derin bir üzüntü ile okuduk.

Adliye Vekili, bu son eserini şöyle bitiriyor: "Tamime aykırı hareket edenler hakkında gereken kanunî muameleye derhal tevessül edileceğinin kaza dairemizdeki C. Müddeiumumliliklerine ve hâkimlere de tebliği ehemmiyetle ve tamimen rica olunur." Bu satırlar, savcı ve hâkimlerin mukadderatı üzerinde, hiç bir gerçek demokrasi de hiç bir adliye vekilinin sahip olmadığı geniş yetkilere malik bulunan bakanımızın ne derece cesur hareketlerde bulunabileceğini bir kere daha cihana isbat etmiştir.

Sâbık hukuk fakültesi profesörü, hâkimlerin hukuk fakültesi profesörlerinden ehlihibre raporu almalarını "isabetsiz" görüyor; hatta bu raporlardan bazılarının "hâdiseyi iğlâk ve teşviş ve binnetice tahkikat ve muhakemeyi işgal ve tâlik gibi gayri meşru maksatların muhassalası" olduğunu belirtiyor. Fakat dünkü meslekdaşlarının mahkemelere "mütalâa" vermesini bile çok görürken, kendisinin ne hakla hâkimlere "talimat" veren tehditkâr bir eda takınıp, bu tarzda tamimler yazdığını izah etmiyor.

Memleketimizde, hukuk tekniği ile ilgili bazı karışık konularda, Adalet Bakanlığının mahkemelere tamimler yollaması ötedenberi âdettir. Gayrimenkule tecavüzün defî ile ilgili kanunun tatbikinde, filân hükmün nasıl uygu-

lanması gerektiğine dair Bakanlık tamim çıkarır; fakat hukukçular arasında da bu gibi masum tamimler bile hoş karşılanmaz, tenkid konusu olurdu.

Anayasamız, 8 inci maddesinde, "Kaza hakkı, millet namına, usulü ve kanunun dairesinde müstakil mahkemeler tarafından kullanılır" der. 54 üncü maddesinde ise, daha sarîh olarak, şu prensipleri koyar: "Hâkimler, bilmülemle davaların muhakemesinde ve hükümlerinde müstakil ve her türlü müdahâlâtın azâde olup, ancak kanun hükmüne tâbidirler." Mahkemelerin mukadderatını T.B.M.M. ve İcra Vekilleri Heyeti hiç bir vechile tebdil ve tağyir ve tehir ve infazı ahkâmına mümanaat edemez."

Bu prensipleri zedelemeğe hiç kimenin hakkı yoktur. Mahkemelere yapılmak istenecek en küçük müdahalelere göğüs germesi icab eden bir Adliye Vekilinin hele hiç hakkı yoktur. Bu Adliye Vekili, İsviçre - Türk medenî hukuku hakkındaki eserleri ve cesaretli kararları ile hususî bir şöhrete kavuşmuş olsa dahi.

Bugünkü Adliye Vekili, IV. Menderes Kabinesinin kurulduğu günlerin hürriyet, demokrasi ve islahat vâitleri ile dolu havası içinde iktidar iskemlesine iliştirdiği zaman, bambaşka bir dil kullanıyordu. O vakit hâkimlere, yoladığı bir tamimde, "adalet perisi"nden ve hâkimlerin istiklâlinden pek edebî bir dille bahsediyordu. O günler mazinin karanlıkları içinde unutuldu diyelim. Fakat hiç değilse yarım düşünmek yerinde olmaz mı?.

Geçici siyaset cereyanlarına kapılıp, bir memleketi ayakta tutan müesseseleri temellerinden sarsmayalım. Hangi siyasî kanaata sahip partiye mensup olursa olsun, hiç bir vatandaşın içine, mahkemelerin tamamıyla tarafsız oldukları hususunda şüphe düşürmeyelim. Bu şüphenin yerleştiği bir yerde ne millî birlikten, ne yüksek insanî hasletlerden, ne iktisadî kalkınmanın zarurî şartı olan itimad havasından eser kalır. Hele demokrasinin sözü bile olmaz.

Forum' mahkemelerin istiklâli ve hâkim teminatı konusundaki görüşünü, Temyiz Mahkemesi başkan ve üyeleri hakkındaki malûm kararlardan ve son gelişmelerden çok önce, ısrarla belirtmişti. İtalya ve Fransa'daki örnekleri kendi ihtiyaçlarımıza uydurarak, bir "Yüksek Hâkimlik Şûrası" kurmalıyız. Bu Şûra kurulmadıkça ve hâkimlerin meslekî mukadderatı bir siyaset adamının iki dudağı arasından çıkacak söze bağlı kaldıkça, hem demokrasiye, hem de Türk tarihinin derin geleneklerine aykırı bir yolda yeni gelişmeler mukadderdir.

Basın Davalarında Gizlilik

Muhalefet mensuplarına ve basına karşı açılan siyasî davalarda, savcılığımızın daima gizlilik talebinde buldukları, bazı hâkimlerimizin de bu talepleri kabul ettikleri görülmüyor.

Türk hukukunda, ceza davalarının son tahkikat safhasında alenî olması esastır. Duruşmaların alenîliği, adaletin temel prensiplerinin biridir. Bir İngiliz Başhâkiminin (Lord Hewart) şu sözü, alenî duruşma prensiplerinin önemini çok iyi anlatır: "Adaletin yerine getirilmesi yetmez. Adaletin yerine getirildiği açıkça görülmelidir."

1924 tarihli anayasamız, 58. maddesinde "Mahkemelerde muhakemat alenîdir" demek suretiyle bu prensibi hukukumuzun ana kaidelerinden biri haline yükseltmiştir. Anayasa, tabii olarak, usul kanununun göstereceği bazı hallerde duruşmaların gizli cereyan edebileceğini kabul eder. Ceza mahkemeleri usulü kanunumuz da, onbeş yaşını bitirmemiş olan çocuklara ait duruşmaların gizli olmasını emreder. Ayrıca "umumî âdab ve emniyeti muhafaza" maksadı ile, duruşmanın bir kısmının veya tamamının gizli olmasına mahkemece karar verilebileceğini söyler.

Kanun koyucu, alenîlik kaidesine o derece ehemmiyet vermiştir ki, bu son halde bile, gizlilik kararının ve sebeplerinin mutlaka alenen tefhim edileceğini ve duruşma neticesinde verilecek kararın da alenen tefhimi gerektiğini belirtmiştir. (madde 373). Alenîliğin kaldırılması hakkındaki kararın gerekçesi mutlaka duruşma zaptına yazılmalıdır (m. 376).

Bütün bu tedbirler, adaletin tarafsız olarak tecelli edeceği ve ettiği hususunda uyanabilecek en küçük şüpheleri yok etmek gayesini güder.

Alenîlik, adaletin temelinde olduğu gibi, demokrasinin de temelindedir. Güneşin karanlıkta barınan bir çok zararlı uzviyetleri öldürmesi ve sağlığı koruması gibi, açıklığın da her türlü kötülükleri önleyeceği düşünülmüştür. Açıklık olmayan yerde uyanık ve bilgili halk efkârı olmaz; bunun bulunmadığı yerde ise demokrasi düzeni ve murakabe yok olur.

Nasıl âmme işlerinde açıklık prensibi, gizli silâh projelerinin meydanlarda teşhir ve ilânı demek değilse; duruşmaların alenîyeti de, zina veya ırza geçme yahut askerî sırların ifşasına sebebiyet verebilecek davaların mutlaka açık görülmesi manasına gelmez. Fakat, basına karşı açılan malûm davalarda veya bir muhalefet mensubunun toplantı kanununa aykırı hareket sebebiyle yargılanmasında, ne zina veya ırza geçme davası gibi umumî âdaba dokunacak bir nokta vardır; ne de bir ayaklanmaya veya devlet sırlarının ifşasına yol açacak, yani umumî emni-

yeti tehdit edecek bir mahiyet bulunabilir.

Kaldı ki, muhtemel bazı zararları önlemek için, mutlaka *önceden* tam bir gizlilik kararı alınması da şart değildir. Şayet bir duruşmada tarafların haysiyet ve şereflerini kıracak mahiyette sözler söylenirse, veya hâkim ahlâkî ve içtimâî düşüncelerle duruşmada olup bitenlerin basında neşrinin mahzurlu görürse, alenî olarak yürütülen bir duruşmanın da gazeteler tarafından aynen neşrinin pek âlâ men'edebilir. Hâkimlerimiz, duruşma esnasında bu gibi haller vuku bulduğu takdirde 377 inci maddenin 3 üncü bendindeki hususî hükümden faydalanabilirler. Fakat bunun için mahkeme kapılarını herkese kapamağa, her şeyi bu gizlilik altına sokmağa hacet yoktur. Muhtemel ve mutasavver bazı küçük mahzurlar bir ana kaidenin ihmaline yol açmamalıdır.

En ateşli meydan nutuklarının bile aşırı taşkınlıklara sevkedemediği bir milleti, dar mahkeme salonlarındaki ifadeler ve münakaşalar mı umumî emniyeti yok edici ölçüsüz hareketlere sevkedecekti? Başka memleketlerin usul kanunlarında da yer alan gizlilik hükümlerini, demokrat bir memlekette tatbik edilmeleri hatırdan bile geçmeyecek olan alelâde basın davalarına ve siyasî davalara uygulamak cidden lüzumsuzdur. Hele bu gibi davalarda, aleniyet daha büyük bir ihtiyaçtır: Zira mahkemelerin tarafsızlığı asıl bu gibi davalarda şüphe ve münakaşa konusu olur. Asıl bu gibi davalarda "adaletin yerine getirilmesi yetmez; adaletin yerine getirildiği açıkça görülme-lidir".

Anayasa ve Yeni Bir İhlâl

Hürriyet Partisi Meclis Grubu başkanının sorduğu yazılı soruya, Adalet Bakanının verdiği cevap, Anayasamızın tatbikinde, hükümetin bazan nekadar keyfilikle ve dikkatsizlikle hareket edebileceğine dair tipik bir misal olmuştur. Yazılı soru, İstanbul ve Ankara savcılarının, bazı gazete yazı işleri müdürlerine B. M. Meclisi müzakereleri etrafındaki tenbihine dairdi. Adliye Bakanı verdiği cevapta, bu tenbihin savcılar tarafından yapıldığını teyid ederek, bunda "mes'uliyeti değil, hatta tenkidi bile gerektiren bir cihet görülmediğini" söylemektedir. Bakan aynı zamanda, B. M. Meclisinde geçen müzakerelerde şahsî şeref ve haysiyetleri rencide eden hakaretimiz sözlerin basına intikal etmesinde hiç bir fayda mülâhaza edilmediğini de ifade etmektedir.

Bu sözler, rejimi demokrasiden uzaklaştıran, kanunların tatbikini hükümetin iradi tefsirine terkeden, millî meselelerin

konuşulduğu B. M. Meclisinde olup bitenleri ve söylenenleri dahi gizlilik perdesine bürümeye çalışan bir zihniyeti açıkça göstermektedir. Anayasamızın 20 inci maddesi "B. M. Meclisi müzakereleri harfiyyen neşrolunur" diyerek sarîh bir hüküm koyduğuna göre, anayasaya ve kanunlara hürmetkâr bir hükümetin, hele eski bir hukuk hocası olan Adalet Bakanının, bu hükme hürmet etmesi gerekirdi. Bir memlekette hükümet kendini herşeyin hakemi vaziyetinde görürse, o memlekette ne kanunların tatbikatında ne de umumî devlet idaresinde tarafsızlıktan eser kalır. Eğer B. M. Meclisinde, hükümet veya her hangi bir kimse için, hakaretimiz sayılabilecek bir söz sarfedilmişse, bunu kimsenin sansür etmiye hakkı yoktur. Bu sözden âmme effkârı rencide olacaksak, bunun zararını bu tarz konuşmayı yapan kimse, ayıplanmak, meclis ve halk effkârı tarafından tasvip edilmemek suretiyle çekecektir. Bir demokraside, gerek hükümetin gerekse muhalefetin hareketlerini kontrol eden, onlara hakemlik eden ve manevî müeyyideler koyan halk effkârıdır. İşte bunun içindir ki, her iki tarafın oyun kaidelerine riayet ederek faaliyette bulunmaları için bir çok müzakere ve siyasî mücadele usulleri vaz edilmiş ve bu işlerin halk önünde azamî açıklık içinde cereyan etmesi imkânları sağlanmak istenmiştir.

Hal böyle iken son çıkan basın kanunlarının, Anayasanın bu açık hükmünü ihlâl edercesine tatbik edilmek istenışı, hele savcıların vatandaşa şunu yap, bunu yapma tarzında tebligat yapmaya, mani zabıta tedbirleri almayı teşbbüs etmeleri, hukuk mefhumu ile ve demokratik idarenin temel gelenekleri ile telif edilemeyen bir harekettir.

Tekzip Müessesesi ve Bir Müşahede

Okurlarımız geçen sayımızda savcılık kanalı ile Dergimize gönderilen bir tekzip yazısını herhalde ilgi ile okumuş olmalıydılar. Bu yazı, üniversite muhtariyeti ile hükümet konusu üzerinde daha evvel bu dergide çıkmış bir nota, bir doçentin cevap vermek üzere savcılığa baş vurma ile bize resmen gönderilmiştir. Bu hadise, son defa tadil edilen basın kanunundaki tekzip müessesesinin tatbikatı hakkında, bazı müşahadelerde bulunmamıza imkân vermektedir.

Savcılığın yazısında, geçen sayımızda çıkan bu yazının "Basın kanununun muadeli 19 uncu maddesi şekil şartlarına uygun olduğu gibi, neşrinde başkaca bir mahzur görülmediği anlaşılmalı bu yazının Basın Kanununun 19 uncu maddesi gereğince Forum dergisinin ilk çıkacak nüshasında neşredilmesine, mezkûr tekzip yazı suretiyle bu hususta verilen karar suretini mezkûr dergiye gönderilmesine karar verildi." denilmektedir.

Dergimiz ve yazarlarımız hakkında tarizli, hatta hakaretimiz sayılabilecek bir çok yazıların, bu dergide kendi arzumuzla çekinilmeden yayımlandığını bilen okuyucularımız, savcılık yoluyla bize tekzip yoluyan bu doçentin hareketini yadırgamış olabilirler. Fakat işin dikkati çeken cephesi, kanaatimizce başkadır. İsim zikretmeyerek, şahsî şeref ve haysiyeti kıracak herhangi bir isnat bahis konusu olmadan, üniversite ve hükümet bahsinde yaptığımız bazı tahlil ve yorumların, savcılık kanalıyla yollanan tekzip yazıları ile işgal edilmesi, bizim bildiğimiz medenî gazetecilik ve dergicilik usul ve standartları ile telif edilemez. Tekzip, maddî bir vakanın ve hadisenin, düzeltilmesi ve tevzih edilmesi içindir. Bu sebeple esasen hadiselerle alâkadar olmayıp, meselelerin fikri tahlilini yapan ve bunları yorumlayan bu derginin yazısına tekzip yollamak isabetsiz bir harekettir. Derginin ve okuyucunun haklarına riayetsizliktir. Olsa olsa karşı bir fikri ve noktai nazarı belirtme yazısı olurki, bu ne tekzipdir, nede savcılık yoluyla yollanacak hukukî bir vesikadır.

Dikkate değer bir nokta da şudur ki, Temmuz ayı başında muhalefetin Meclisi terkettiği celsede, dinleyici galerisinden gazinoya geçtikleri için, Meclise karşı nümayiş yaptıkları iddia olunan gazetecilerin, Zafer gazetesindeki neşriyata dair savcılığa yolladıkları cevap ve tekzipler, başka bir şekilde muameleye tâbi tutulmuştur. Zafer gazetesi, meclis muhabirlerinin, başlıca müzakereler sonunda, milletvekilleri, dinleyiciler ve gazeteciler tarafından gazinoya geçme, istirahat etme gibi daima yapılagelen bir hareketi, Meclise karşı nümayiş şeklinde tasvir edip, bu gazetecileri "anaşist" tavırlı, komik bir taife" sıfatıyla adlandırdığı zaman, bu gazetecilerin cevap ve tekzip talepleri savcılıkta reddedilmişti. Keskin Ağır Ceza Reisliğinden dergimiz sahip ve yazı işleri müdürüne, savcının bu reddine itiraz eden dilekçesine karşı gönderilen tebliğde ise aynen şöyle denilmektedir: "Şikayet mevzuu yazının yazılmasına sebep olan hadisenin cereyan tarzına ve yazı münderecatına ve kararda gösterilen mucip sebeplere göre maznunun hareketinde hakaret kastı görülmediğinden vaki itirazın reddine karar verildi."

Tekzip ve tavzih müessesesinin tatbikatına dair yukarıda verdiğimiz iki misal, Basın Kanunundaki değişikliğin, vuzuhsuz, ve sistemsiz bir şekilde tatbik edilmekte olduğunu ifade etmektedir.

Vatan ve Şehir Sathında Kalkınma

Sayın Başbakan, bakanlar, müsteşarlar, genel müdürler, uzmanlar v.s. den mürekkep, adeta bir koro heyetini andıran kalabalık bir grup halinde, büyük gazetelerimizin sahip ve başyazarları ile bir basın toplantısı yaptı. Bu toplantının kendisi tarafından değil, fakat gazete sahipleri sendikasının teşebbüsü ile tertip edildiğine işaret ederek, gazetelerle yeniden kurulan bu temas fırsatı karşısında duyduğu memnuniyeti ifade etti. Halkın okuma hevesi ve kültür seviyesi ona hizmet eden basının gelişme derecesi ne kadar mütevazı olursa olsun, gazetelerle, hükümet arasında mevcut olması gereken sıkı münasebet ihtiyacının, bu vesileyle bir kekere daha teyid edildiğine işaret etmek yerinde olur. Hele bir zamanlar basına en ağır ithamlarda bulunarak, ona karşı toptan cephe alan hükümetin, mahkûm ettiği ve küçümsediği basının dostluk, anlayış ve işbirliğine muhtaç olduğunu ifade edışı, çok dikkate değer bir hadisedir. Fakat basına bir taraftan çiçek atılırken, diğer taraftan düzinelerle basın mahkemesinin cereyan ettiğini de, amme efkârımızın unutmadığı söylenebilir.

Toplantının ana konusu, artık vatan sathındaki kalkınmanın tesirlerinin, şehir sathlarında da kendisini gösterme zamanının geldiğidir. Başbakan bilhassa İstanbul üzerinde durarak, tpkı ufak bir kasaba belediye reisinin dikkatli ve teferruata inen vukufu halini andıran bir tarzda, müstakbel imar hamlelerini sayıp döktü. Hangi caddelerin kaç metre açılacağını, kaç yüz ağacın kesilip kaç bin fidanın dikileceğini, hangi mescidin yıkılıp, hangi yeni abidenin kurulacağını birer birer izah etti. Belediye hizmetleri ve mahalli idareler maliye ve işletmeciliğini ilgilendiren istatistikler okunduktan sonra söz vatan sathındaki büyük kalkınmaya intikal etti. Dalma tekrar edilen resmî teze uygun olarak, ara sıra şikâyet konusu olan sıkıntıların geçici mahiyeti bir defa daha izah edildi.

Bütün bu basın toplantısı hakkında, başbakanın takip ettiği tarza uyarak, ortaya atılan konuları birer birer ele almak imkânsızdır. Fakat tümü hakkında bir yorumda bulunmak gerekirse, Başbakanın tutum tarzını metod bakımından hatalı bulduğumuzu belirtmek isteriz. Bununla ne kastettiğimizi ifade edelim:

Yirminci asrın ortasında devlet idaresi "ancak birkaç nesilde bir, milletlere nasip olan bir milli kahraman veya dahi" nin, İskenderin bir kılıç darbesiyle kördüğümü halledişini andıran müdahaleleriyle yapılmamaktadır. İktisadî gelişme gibi, şehir ve mahalli idarelerin gelişmeleride, uzun tedkik, araştırma, hesap ve plan meselesidir. İstanbul, belediye hizmetlerinde, ulaştırma işlerinde, sıhhi ve estetik ba-

kımdan fizikî bünyesinde değiştirilmesi, geliştirilmesi gereken düzinelerle derdi ve meselesi vardır. Bunların halli bir başbakanın veya, bir bakanın, hatta vali ve belediye reisinin, takdir, arzu ve keyfine uyularak verilecek kararlarla yürütülemez. Bir şehrin geliştirilmesi, sosyologları mühendisleri, şehir mimarisi uzmanları, maliyecisi, hukukcu ve idarecileri v.s. ile bir çok teknisyenin uzun ve dakik çalışmaları sonunda tesbit edilen bir çerçeve içinde olmalıdır. Arzu edilen gelişme seviyesi, vüs'atı, şumulü, sistem ve ahengi, evvelâ şehrin maddî imkânları ile karşılaştırılmalıdır. Gelişme plânının öngördüğü faaliyetler, şehrin mali ve iktisadî takatını aşmaktaysa, bu merkezî devlet bütçesinden mahalli idareler bütçesine doğru bir gelir tevzi'î meselesi teşkil edeceği için, bu mesele milli ekonominin ve maliyenin priyörte (öncelik) sistemi içerisinde mutalâa edilerek karara bağlanmalıdır. Vadedilen parklar, abideler, yollar, ağaçlar ve binalar İstanbul belediyesinin takatını kat kat aşarak, milli bütçenin mes'uliyet sahasına intikal edeceğine göre, İstanbulun imar faaliyeti için bütçeden ayrılabilir kaynaklar mevcut mudur? Mevcutsa bunun hududu nedir? İstanbulun imarında takip edilecek usul, diğer mahalli idareler, kasabalar ve köyler için de vâad edildiğine göre, milli ekonomimizin gelişme temposundan milli bütçeye intikal edecek pay, bize nasıl bir hudut çizmektedir? Mahalli idarelerimize devlet bütçesinden nakledilecek olan bu tamamlayıcı kaynakların (equalisation fund) hacmi, milli ekonominin ve devlet maliyesinin, sür'atle gelişen talepleri ve halen içinde bulunduğumuz şartların dikte ettiği ihtiyaçlar muvacehesinde ne olabilir? Başbakanımızın "büyük" basın toplantısında konuşulanları, ilmi görüş ve tahlil ışığında gözden geçirdiğimizde, aklımıza ilk adımda yukarıki sorular gelmektedir. Bu sorular cevaplandırılmadan kurulan projelerin, "vatan sathındaki kalkınma" gibi sonu gelmez hayal kırıklıkları ile karşılaşması önlenemez.

En büyük ihtiyacımız, geniş bir muhayyileden ziyade, iyi bir âme idaresi metodolojisine sahip olabilmektir.

Yabancılarla Münasebet

Başbakan büyük basın toplantısında yabancılarla münasebetlerimizde, onların memleketimiz hakkında iyi intibalar edinmelerine yardım edecek tarzda hareket etmemiz, bu hususta işbirliği yapmamız lüzumuna işaret etti. Kendisinin bu noktada son derece haklı olduğunu söylemeye lüzum yoktur. Çünkü Türkiye gerek emniyeti, gerekse iktisadî gelişme ve refah bakımından dış alemin, bilhassa Batı Avrupa ve Amerikanın yardımına ve dostluk münasebetlerine son derece muh-

taçtır. Millî menfaatlarımız (askeri, siyasi ve iktisadî), bugün bütün dünyada, Türk milletinin, medenî, ileri ve insanca hayat süren bir topluluk olduğu hususunda sağlam bir kanaat edinmesi ile daha kolay tahakkuk etme imkânına sahiptir. Bugün münasebetler örgüsü gayet girift ve nazik bir hâl alan milletlerarası hayatta, her memleket kendini dışarda iyi tanıtabilmek için elinden gelen en yüksek gayreti sarfetmektedir. Bizim de bu hususta azamî dikkat göstermemiz gerektiğini, hele dış dünyayı yakından bilen ve tanıyan kimselerin yüzde yüz kabul etmemesine imkân yoktur.

Bununla beraber, son zamanlarda Türkiyenin dış alemdeki itibarını sarsan hadiseleri gözden geçirecek olursak, bize yabancılarla münasebet hususunda nasihat veren Başbakanın, bu hususta basın ve vatandaş topluluğundan çok, hükümete mes'uliyet payı isabet ettiğini hatırlaması gerekir. Türkiyenin prestijini temelden sarsan hadiselerin meydana çıkışında, hükümetin ağır mes'uliyetleri olmuştur. 6 Eylül hadiseleri bunun en başta gelen misalidir. Siyasî toplantıları ve temaları ustalıkla önliyen, el sıkma, alkış, "yaşa, varol!" seslerinin tonunu bile başarı ile kontrol eden bir emniyet teşkilâtının, nasıl olupta İstanbulun bir gecede harap edilmesini önliemediğini, yabancı aleme anlatmak zordur. Başbakan, bu hadiselerin izahında evvelâ "millî felâket" vasfını kullanmışken, kendisinin daha sonra bunu "millî galeyân" şeklinde izah edışı, herhalde dış alemde millî prestijimizin yükselmesine hizmet etmemiştir.

Dış alemde itibarımızın azalmasının en mühim sebeplerinden biri de, milletlerarası münasebetlerde, borç biriktiren ve bunu defalarca istendiği, vadesi geldiği halde ödeyemeyen duruma sokulmuş olmamızdır. Bunda da kusur, vatandaş ve basından ziyade, milli ekonomiyi ve dış iktisadî münasebetleri tanzimle görevli hükümettedir. Basın ve vatandaş, hükümetin iç propagandasında yaptığı telkinleri kabul ederek, "borcumuz yok, iktisadi durumumuzda endişeyi mucip bir hal yok" diye hep bir ağızdan tekrar etse bile, dış alemde ne kadar alacağı olduğunu bilen, ve bu alacağını senelerdir bekliyen kimseler için bu, hiç şeyi değiştirmez. Hulâsa bu bahiste de gayret, vatandaştan ziyade hükümete düşmektedir.

Son zamanlarda itibarımıza en büyük darbeyi indiren iç politika hadiselerinin mes'ulü de tek başına hükümettir. Türkiyede, el sıkma, ziyafet çekme, selâm verme, alışveriş yapma siyasi bozgunculuk şeklinde telâkki edilip, polis takibatına mevzu olunca, Türkiyede medenî ve ileri bir sosyal hayat, siyasi münasebet mevcut olduğunu dış aleme anlatmak çok zordur. Asırlardır fikir ve basın hürriyetine alışmış, adalet istiklâlini hava ve su gibi tabii kabul eden memleketlerde, Türkiyede olup bitenlerin, normal demokratik gelişme tezahürleri olduğunu bütün

millet halinde kabul edip, tekrarlasak bile, bu, prestijimizi yükseltmez bil'akis bütünü yerin dibine geçirir. Dış alemde Türk milletinin prestijini artıran en mühim unsur, yapılan hataları atılan geridamları gören, anlıyan, canlı ve uyanık bir zümrenin, bir halk efkârının mevcut olduğunun bilinmesidir. Bu bahiste hükümete düşen şey, yapılan hataların millete mal edilmesini istemek değil, bu hataların kendisi tarafından da görüldüğünü ve tashihi yoluna gidildiğini, dış aleme anlatmaktır.

Hülâsa, son zamanlarda, yabancı basında Türkiye hakkında çıkan yazılardan, söylenenlerden haklı olarak endişe duyduğu ve üzüldüğü hissedilen sayın Başbakanın, bunları bir anda önlemek, bir anda Türk itibarını herşeye rağmen göklere çıkarmak imkânının halk ve basından çok kendi elinde bulunduğunu görmesini temenni ederiz. Aksi takdirde, hadiseler ve yapılanlar ortada dururken, hiç bir vatandaş, hiç bir yazar, temelinden yıkılan bir binayı, bir kaç fırça darbesiyle, dış aleme kâşane olarak tasvir edemez.

Muhalefette Hafiflik ve Mesuliyetsizlik

Sorumluluk mevkiindeki devlet adamlarımızın ciddi tedbire dayanmayan, ham hayal mahsulü proje ve faaliyetlerini tenkid ederken, muhalefet mensuplarını bu çeşit hareketlerden kaçınmalarını beklemek hakkımızdır. Bu sutunlarda ara sıra işaret ettiğimiz gibi, alternatif hükümet demek olan muhalefet partisi ileri gelenlerinin zaman zaman yaptıkları beyanlar, şiddetle tenkit ettiğimiz resmî icraat kadar endişe verici olmaktadır. Son zamanlarda Halk Partisi genel sekreterinin Bursa'da yaptığı bir konuşmada köylüye uzun vadeli faizsiz kredi dağıtılacağı yolunda sarfettiği sözler bunlar arasındadır. İki seneden az bir zaman içinde iktidara gelmeyi ümit eden bir partinin sorumlu bir üyesinden, bu derece mesnetsiz, bu derece memleketin iktisadî realitelerinden bihaber, bu kadar hafif bir beyan işitmek, devlet idaresinin ciddi bir meşgale olduğundan emin kimseler için hakikaten ızdırıp verici bir hadise olmalıdır.

Muhalefet, bugünkü iktidarın metodsuz, perişan ve perakende ihracatın, iktisadî meseleler üzerinde ciddi bir şekilde düşünmeden karar alma ve tatbik etme geleneğini aynen tekrar etme niyetinde ise, hangi saikle kendisinin iş başına getirilmesini isteyecektir? Bugün hükümet icraatından şikâyetçi olanlar, şahsî sempati ve antipati ile değil, muayyen bir görüş ve metod eksikliği gördükleri için durumdan şikâyetçilerdir. Muhalefet, bugün az insanın ciddiye alıp inandığı bir vaad açık artırması ile değil, fakat ağır-

başlı, temkinli ve realist bir devlet adama yakışır bir söz ve faaliyetiyle seçmenden vekâlet istemelidir. Bunun yolu ise, beyanat vermeye çıkmadan evvel, uzun boylu tetkik fırsatı bulunamasa bile, işlerden anlıyan bir kaç kişinin hiç olmazsa istişare etmesidir. Hayatî konularda, basmakalıp, ezbere konuşmak, hayalî vaadlerde bulunmak, bugün herzamanın fazla şart olan ciddiyet ve itimadî sarsan bir hareket olur.

İkinci nokta, artık iş birliği konusunun ön plânda konuşulduğu bir devrede "biz iktidara gelirse, şöyle yapacağız..." tarzındaki konuşmaların imkân olduğu kadar insaklı yapılması, hayatî konularda bir müşterek plâtfon tesisine çalışılmasıdır.

Kıbrıs Meselesi

Lordlar ve Avam Kamaraları 14 Eylül günü Kıbrıs meselesini bir defa daha müzakere ettiler. Bu müzakereler, Kıbrıs meselesi hakkında yeni bir şey getirmiş değildir. Bununla beraber, resmî tezimizin başarı imkânlarını tahlil bakımından yetkili İngiliz Hükümet üyeleri tarafından söylenen bazı sözleri nakletmekte faide vardır.

Avam Kamarasında konuşan Sömürgeler Bakanı Mr. Alan Lennox-Boyd, tethişçilere gösterdiği müzaheretten dolayı Yunanistan'a çattıktan sonra aynen şöyle diyor: "Hükümet self-determination prensibini kabul etmiş bulunuyor. Bu hususta hiç şüphe yoktur. Kamara, bu prensibin kabulü ile mutabakat hâlinindedir. Hükümetin görüşü şudur ki bu prensibin Kıbrıs'a bugünkü şartlar altında tatbiki pratik bir teklif değildir." Bakan, bittabi, İngiltere'nin Ortadoğudaki siyasî ve askerî mükellefiyet ve menfaatlarına da atıfta bulunuyor.

Lordlar Kamarasında izahat veren Sömürgeler Bakanlığı Siyasî Müsteşarı Lord Lloyd da şöyle demiştir: "Kamara'nın iki tarafı (yani İktidar ve Muhalefet) arasında, varılması arzu edilen nihâî gaye üzerinde hiçbir ihtilâf yoktur. Aralarında ihtilâflı olan nokta, bu gayeye nasıl varılacağıdır. Meselenin can alıcı noktası self-determination'a faallük edenidir. Hükümet, self-determination'un, hiçbir vakit gerçekleşmeyeceğini söylemiş değildir. Hükümet, bunun, şimdiki hâlde pratik bir imkân teşkil etmediğine inanmaktadır".

İngiliz Hükümetinin resmî tezimizden ne kadar uzak bulunduğunu bu beyanlar açık bir şekilde göstermektedir.

Mr. Lennox-Boyd, aynı zamanda, Lord Radcliffe'in yeni Anayasayı hangi esaslara göre hazırlayacağı hususunun kat'iyetle tesbit edilmiş olduğunu da açıklamıştır. Bu açıklamadan anlaşılacağına göre, muhtariyet bahsinde de büyük bir de-

ğişiklik yoktur. Tek değişiklik, bundan evvel iç emniyet yetkilerinin "lüzumlu olduğu müddetçe" Genel Vali'ye ait olacağı derpiş edilmişken, şimdi bu kaydın kaldırılarak bu işlerin kayıtsız şartsız Genel Valiye bırakılması esasının kabul edilmesidir. Bu değişiklik, bir bakıma, Adadaki azınlığımızın lehindedir. Ancak, bu değişikliğin yapılmasına âmil olan sebepler, pek o kadar sevindirici değildir. Gerçekten, Sömürgeler Bakanı, tethişçilik sona erse bile, bilhassa, -muhtariyeti müteakip ilân edilecek olan - genel aftan sonra, Adadaki muhtemel âşâyîş durumunun bu değişikliği zarurî kıldığını söylemiştir. Mr. Bevan da hemen, bahse konu değişiklik, Hükümetin, tethişçiliğin yok edileceği yolunda -bundan altı ay evvel de - açıklamış olduğu iyimser kanaat arasında gelişmezlik olduğunu söylemiştir. Mr. Bevan'ın tethişçiliğin tamamen ortadan kaldırılamayacağına inanarak konuştuğu anlaşılıyor. Kendisinin bu görüşüne iştirak edilsin veya edilmesin, eski Sağlık Bakanının da, Sömürgeler Bakanının da, muhtariyetten sonra dahi durumun gergin olacağı ve politik davanın ortadan kalkmayacağı hususunda, haddi zatında, pek de farklı düşünmedikleri göze çarpıyor.

Müzakereler esnasında Mr. Bevan ile Noel-Baker, Albay Grivas'ın hatıratının yayımlanmasıyla Başpiskopos Makarios'un ağır iştirahlar altında bırakıldığını, Başpiskoposa bunlar karşısında kendisini savunmak imkânı verilmek isteniyorsa Hükümetin onu mahkemeye vermesi icab ettiğini İşçi Partisi adına beyan etmişlerdir. Makarios'un derhâl Londra'ya getirilerek kendisiyle yeniden müzakereler başlanmasını tavsiye eden Mr. Noel-Baker, bu arada, şöyle demiştir: "Bahse konu hatıratın bir önemi olabileceğini kabul etsek bile, bu, Makarios'un Kıbrıs namına konuşan adam olduğu vakiasına tesir edemez; onun elleri, kendisiyle 1921'de İrlanda'da sulh yapmış olduğumuz Michael Collins'inkilerden daha az kana bulanmış olmasa bile". Bu sözler, ilerdeki seçimlerde şansları günden güne artan İşçi Partisinin niyetlerini açıkça anlatmaktadır.

Ancak, aynı mevzuda, Sömürgeler Bakan yardımcısı Devlet Bakanı Mr. Hore'un sözleri daha ilgi çekicidir. Gerçekten, Devlet Bakanı, Başpiskoposun mahkemeye verilip verilmemesi hususunun incelenmiş olduğunu; ancak, kendisinin mahkemeye verilmesinin "âmme menfaatine uygun olmadığı" neticesine varıldığını beyan etmiştir. Bu beyandan sonra, İşçi Partisi milletvekillerine yaptığı bütün hücumlara rağmen Mr. Hore'un da, Makarios'la müzakere imkânları bakımından, İşçi sözcülerden çok farklı düşünmediği neticesine varmak icab eder; kaldı ki Devlet Bakanı bunu gizlemiyor; sadece müzakere için bir şart koşuyor: "Eğer Başpiskopos kuvvete başvurmadan vazgeçerse yeni bir durum ortaya çıkabilecektir". diyor. Anlaşılacağına göre, bu konuda Hükümet

metle Muhalefet arasında mevcut ihtilâf da sadece bu noktaya inhisar etmektedir; filhakika, Muhalefet, bu şartın koşulmasını bile lüzumlu görmüyor.

Müzakereler esnasında, Türkiye lehine sarf edilen tek söz Muhafazakâr milletvekillerinden Mr. Patrick Maitland'dan gelmiştir. Bu zatın ifadesi de pek müphemdir. Sadece Kıbrıs'ı mı, yoksa On iki Ada ile Ege sahillerimizdeki sair Yunan Adalarını ve Batı Trakya'yı da mı düşünüyor; Kıbrıs için taksimi mi, yoksa kondominium'umu mu derpiş ediyor? Belli olmamaktadır. Gerçekten, bu milletvekili şöyle demiştir: "İngiltere, Türkiye ve Yunanistan için Akdenizdeki hakimiyetlerin mecedilmesi istikametinde müsbet bir şekilde düşünmenin mümkün olduğuna inanıyorum." Ancak, bu sözler, Hükümet ve Muhalefet mensuplarında bir yankı uyandırmış değildir. Bununla beraber, bu demec, bu tarz fikirlerin, İngiliz siyasi çevrelerinde iltifat görmekte devam ettiğini göstermektedir.

Kıbrıs meselesinin bu durumunda, tâtilten sonra hemen, Büyük Millet Meclisi'nde bu konuda geniş bir müzakere açılması, kanaatimizce, zarurî olmaktadır.

S.C.U.A.

Resmî tebliğlerin ve bazı demeclerin bütün iyimserliğine rağmen Süveyş hakkındaki İkinci Londra Konferansı'nın başarısızlığa uğradığı açıktır; o kadar ki Fransız Başbakanı Birleşik Amerika'yı açıkça ve şiddetle tenkit etmekten çekinmemiştir. Mr. Dulles da, İngiltere ile Fransa'nın, daha SCUA kurulup işe başlamadan, Güvenlik Konseyine başvurmalarını doğru bulmadığını söylemiştir.

Kanaatimizce, bu Konferans, sadece, batı cephesi içindeki görüş farklarının bâriz bir şekilde meydana çıkması bakımından bir muvaffakiyetsizlik teşkil etmekle kalmamış; aynı zamanda, ulaştığı neticeler bakımından da mânâsız bir konferans olmuştur. Gerçekten, kurulması kararlaştırılmış olan "Süveyş Kanalı'nı Kullanıcılar Birliği" (SCUA), meselenin hâlli bakımından hiç de müsbet bir adım teşkil etmemekte; olsa olsa, kuvvete başvurulmasını şimdilik önlemek için bir taktik olmaktan ileri gidememektedir.

İhtilâfa devamlı bir çare bulununcaya kadar çalışacak olan SCUA'nın belligâh vazifesi, kanal'dan geçecek gemilere trafik kolaylıkları, ezümle pilotaj hizmetleri sağlamaktır. Birlik, buna mukabil, kendisine ödenecek geçiş resimlerini tahsil edecektir. Ancak, bu hükümler geniş ölçüde hafifletilmiştir. Gerçekten, Mr. Dulles'in Konferans esnasında bulunduğu bir beyandan, Birlik üye-

si Devletler gemilerinin isterlerse Mısırlı pilotlara başvurabilecekleri anlaşılmıştır. Bundan başka, Birlik Statüsü, isteyenlere geçiş resimlerini Mısır'a ödemek imkânını vermektedir. Birlik'in varlığıyla yokluğunu bir kılan bu hükümler, bir yandan Pâkistan'ın iltihak ihtimalini ortaya çıkarmış, diğer yandan ise Fransa'nın bu hükümlere karşı muhalefetini şiddetle açıklaması neticesini doğurmuştur. Bu vaziyette akla gelen ilk soru, 18 Devletin Londra'da ikinci defa, bir hayalet teşekkül kurmak için toplanmak zahmetine niçin katlanmış olduklarıdır?

Diğer taraftan, bu hafifletici hükümlerle dahi, Birlik'in Mısır makamlarının müzaheretini olmaksızın nasıl çalışabileceği anlaşılammamaktadır. Filhakika, Birlik'in konvoylarını Kanal'dan geçirebilmesi için, Mısır makamlarının El Fardan Köprüsü'nü açık tutmaları ve karşı istikametten Kanal'a başka bir konvoy sokmamaları lâzımdır. Mısır ise, buna razı olmayacağını açıklamıştır. Bu takdirde ortaya çıkacak mesele, Mısır'ın Birlik'in konvoylarını Kanal'dan geçirmeyi reddetmekle 1888 İstanbul Andlaşması'nı ihlâl etmiş sayılabilir sayılmayacağıdır. Böyle bir hâlin vukuunda, Mısır, kendisinin bahse konu Andlaşma'ya riayetkâr olduğunu; ancak, Birlik Devletlerinin Kanal'ın teknik işletmesini karıştırdıklarını iddia edebilecektir. Şu hâlde, ortaya sonsuz hukuki ihtilâflar çıkacaktır. Bu ihtilâfların halledilmesi ilânhaye beklenemeyeceğine göre, Kanal'dan geçmek için kuvvet kullanmak veya oradan geçmekten vazgeçip gemileri Ümit Burnu'ndan dolaştırmak şıklarından birini tercih etmek gerekecektir. Hernekadar Sir Anthony Eden 14 Eylül günü Muhalefet Lideri Mr. Gaitskell'in ısrarlı soruları karşısında, Güvenlik Konseyi'ne müracaatta bulunmayı güçlükle vaad etmişse de hiçbir suretle kuvvet kullanmayacağını kat'iyetle taahhüt etmiş değildir; Fransız Hükümeti'nin niyetlerinin ise İngiltere'ninkilerden bile daha silâhşorca olduğu bilinmektedir. Buna mukabil, Birleşik Amerika, gemilerin Ümit Burnu'ndan dolaşmasına taraftardır; hatta, fazla masrafların finanse edilmesi için dış yardım tahsisatından bir fon teşkiline hazırlanmaktadır. Bu durumda, Mr. Gaitskell'in müstehziyane bir edayla söylediği şu sözlere iştirak etmemek elden gelmiyor: "Kuracağınız Birlik'in adını, Süveyş'i Kullanıcılar Birlik'i yerine Ümit Burnu'na Kullanıcılar Birlik'i olarak koymalıydınız."

Batı bakımından Süveyş meselesinin iki aylık bilançosu nedir? Nâsır'ın haksız ve demagojik hareketi karşısında Fransa ve İngiltere'nin kılıç şakırdatmaları, bütün Asya ve Afrika'da genel olarak Batı aleyhinde mevcut hisleri ve sâbit fikirleri kamçulamış ve Sovyetler bundan geniş ölçüde istifade yolunu tutmuşlardır. Yine bu iki Hükümetin ve onların görümlerini temsil eden Avustralya Başbakanı en aşağı Kahire Diktatörü kadar, sert ve uzlaşmaz bir tavır takınmıştır. İran ve

Habeşistan'la birlikte Türkiye'nin de dâhil olduğu grup meselenin hâlli için inisiyatifi ele alarak müsbet ortalama hâl çareleri teklif edebilecek muhayyile kudretini gösterememiştir. Bu yüzden Birleşik Amerika - mânâsız olduğunu muhtemelen kendisinin de takdir ettiği - SCUA fikrini ortaya atmaktan gayri kuvvete müracaati önleme çaresi bulamamış ve yeni yeni masraflara girişmek zorunda bırakılmıştır. Halbuki, tamamen lüzumsuz olan bu masraflara tahsis edilecek paraların Asya ve Afrika'da lüzumlu yardımlara yardım için kullanılmasından doğacak faydeler, SCUA'nın kurulmasından sağlanacak olanlardan kat kat fazla olacaktır.

Kanaatimizce, Beşler Komitesi Kahire'deyken ve ondan sonra yapılacak şey, inatla muayyen bir plân üzerinde ısrar etmek olmamalıydı. Nâsır, İsrail gemileri, pilotların serbest bırakılması ve Mısır'a resim ödemeyen gemiler mevzularında önemli gerilemeler yapmışken, bütün bunları kâfi tâviz addetmeyerek bütün Asya ve Afrika'da pek kötü neticeleri olabilecek bir iktisadî mücadele açmanın faidesini göremiyoruz. Mısır'a emir vermek yetkisini haiz bir teşekkülü Nâsır'a kabul ettirmenin mümkün olmadığını Batı'nın anlaması icab eder. Halbuki, Nâsır, istişarî bir konseyi reddetmiş değildir. Kaldı ki yapılacak andlaşmada Kanal'ın kullanılması, işletme normları ve geçiş resimleri meseleleri teferuatlı kaidelere bağlandığı ve Kullanan Devletler Konseyinin istişarî yetkilerini istimal edeceği ve Mısır makamlarının istişarî rey almadan evvel hareket edemeyecekleri hâller sarahatle tesbit edilebilir ve bilhassa moral baskısı sayesinde böyle bir konsey müessir bir organ hâline getirilebilirdi. Diğer taraftan, 1888 Andlaşması'nda istişarî de olsa herhangi bir konseyin mevcudiyeti, Kanal Kumpanyası'nın imtiyaz müddeti sona erdikten sonrası için derpiş edilmediğine göre, bu konseyin kurulması, Batıların bahse konu ihtilâf ortaya çıkana değin teklif etmeyi bile düşünmedikleri bir tâvizi koparmaya muvaffak olmaları şeklinde görüleceğinden, Arap halk oyu önünde Nâsır'ın prestijine de bir darbe teşkil edecekti.

İkinci Londra Konferansı'nda Delegasyonumuzun oynadığı role gelince... Bağdelegemiz, SCUA'yı iyi karşıladığımızı ancak, formel iltihakımızın henüz "teknik sebepler"le mümkün olmadığını tarzında sözler söylemiş. "Teknik sebepler"den maksat, herhâlde, Parlamento'nun tasdiki olacaktır. Delegasyonumuzun hareket hattında anlayamadığımız şey, Türkiye'nin SCUA'nın teşkilini müsait karşılamasından da evvel, bu Birlik'e iştiraki derpiş etmesidir. Süveyş Kanalı'ndan yılda kaç tane türk gemisi geçmektedir ki SCUA'ya iştirak edelim? Türkiye, zannımızca, Birinci Londra Konferansı'na, Kanal'ı kullanmakta menfaati olduğundan çok, 1888 Andlaşması'nın Aktilerina-

den biri olmak sıfatıyla iştirak etmişti. SCUA ise sadece Kanal'ı kullananları ilgilendiren muvakkat bir teşekküldür. Herhâlde, ne olduğu belirsiz bu teşekkülle bizden çok daha fazla ilgilenebilecek olup Konferans'a iştirak etmemiş Batılı ve Asyalı başka Devletler mevcut olsa gerektir. Bu itibarla, Londra'da yapılacak şey, Kanal'dan pek az Türk gemilerinin geçmesi dolayısıyla SCUA'ya iştirake lüzum görmediğimizi beyan etmektir. Böyle bir hareket hattını da ne Mısır, ne de Batılı Müttefiklerimiz hoş karşılamamazlık edemezlerdi. Bu arada da Dulles ve Menon plânları arasında ortalama bir

hâl çaresine varabilmek için kendi inisiyatifimizle çalışmak imkânını bulabilirdik.

Şayet, SCUA için yapılan ilk projeyi, M. Pineau'yu kızdırmak pahasına, tâdil etmekte herhangi bir rol oynamış olmakla ve Mısır'ın hâkimiyet haklarına riayet bulunduğu yolunda her fırsatta fazlasıyla alışılmış sözler söylemekle arapların dostu olduğumuzu isbat etmek istemişsek te bu gayretler, şansöleri muhitinde kapalı kalmış olan ve metinler üzerinde oynamak suretiyle halk effârı hissiyatına tesir etmenin mümkün olamayacağını tamamen idrak edemeyen diplomatlardan

başkasını tatmin edemez. Elbette ki, Türk diplomasisi Süveys işinde, ne bazı Arap gevrelerinin isterik hislerinin, ne de bazı batılı Devletlerin yeni dünya şartlarına intibaksızlıklarından doğan mânâsızlıkların esiri olamaz. Bir takım fazla nüanslı hareket hatları tâkip ederek her iki tarafı da darıltmamanın veya az darıltmanın çaresini bulmanın imkânı ise yoktur. Açık ve tok konuştüğümüz takdirde, belki, bazı aşırı temayül sahiplerini darıltabiliriz; fakat, hiç olmazsa, şahsiyet sahibi bir Devlet olarak, makûl insanlar nezdinde hürmet kazanır ve sözümüzü dinletmek imkânına mâlik olabiliriz.

İncelemeler

Sendika Hürriyeti ve Bizim Sendikalarımız

Dr. Cahit TALAS

I. Memleketimizde işsizlik var mı yok mu mevzuunda Çalışma Bakanlığı ile sendikalar arasında bir müddet önce hasıl olan görüş ayrılığı ve sendikaların bazı iş kollarında bariz bir şekilde belirmiş olan ve artma temayülü gösteren işsizlikle alâkah rakamları umumî effâra duyurmaları, sendika hürriyeti ve faaliyetleri ile ilgili bazı meselelerin yeniden ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Şüphesiz, "Türkiyede işsizlik yoktur" demekle bu mudil ve çok cepheli ekonomik ve sosyal dava halledilmiş olmaz. FORUM geçen sayısında, memleketimizde, bizi işsizliğin mevcudiyetine inandırarak ekonomik sebepler bulunduğunu kısaca belirtmişti. Bu sebepler devam ettikçe (hususile ham madde ve yedek parça fikdani) bazı iş kollarında işsizliği önlemek mümkün olmayacaktır. İşsizlikle mücadele, bundan bahsedilmesini muhtelif şekiller ve vasıtalarla menetmekle değil alınacak iktisadi tedbirlerle mümkün olur.

II. Sendika hürriyeti bakımından endişe ile takip olunması gereken bazı temayüller ve tatbikattan bahsetmeden önce, icra makamları karşısında bu hürriyetten ne anlaşılması lâzım geldiği ve sendikaların fonksiyonları üzerinde kısaca durmakta fayda vardır.

Sendika hürriyeti anlayışı memleketlerin siyasi rejimlerine sıkı bir şekilde bağlıdır. Klasik demokrasiler içinde sendika hürriyeti icra makamları karşısında tam bir bağımsızlığı ifade eder. Başka bir

deyimle sendikalar ve birlikleri her hangi biri ön müsadeye tabi olmaksızın kurulurlar; işleyişleri ve faaliyetleri tam bir serbesti içinde cereyan eder, Devlet kontrolü ancak amme nizamı bahis konusu olduğu takdirde kendini gösterir.

Buna mukabil faşist ve marksist rejimler içinde sendika hürriyeti tamamen başka bir mana taşır. Devlet sendikaların kuruluş ve işleyişine tamamen hâkimdir. Sendika faaliyetlerine ancak iktidarda bulunan sistemin prensiplerine ve menfaatlere uygun hareket edildiği takdirde müsadde olunur. Bu rejimler içinde sendikaların bağımsızlığı bahis konusu değildir. Sendika hakiki fonksiyonunu ifa edemez bir durumdadır. İsteyen, mücadele eden karakterini kaybetmiştir. Bir nevi Devlet organı haline gelmiştir.

Demokrasiler içinde ve gerçek manasile sendika bugün amme hayatı içine girmiştir. Memleketlerin iktisadi, içtimai ve siyasi hayatlarında söz ve rey sahibi oldukları kabul edilmiştir. "Bugün sendikacılığımızı büyük bir inkişaf merhalesi için de görmekteyiz. Ancak derhal söylemek lâzım gelir ki sendikalarımız da bu inkişafı kendi iş kolu çerçeveleri içinde genişletmeğe, verimli kılmaya gayret etmelidirler. Bunun dışına çıkan faaliyet bizat sendikaların aleyhine bir takım noticeler tevliidine veya tefsirlere yol açabilir" gibi görüşler makul ve makbul sayılmamaktadır. Sendika faaliyetlerinin, işletmenin divarı dışına çıkmasına ma-

ni olunmaya çalışılması halinde hakiki ve klasik manasile sendika hürriyeti kalmaz.

III. Son zamanlarda memleketimizde, sendikaların bağımsızlığı ile telifi kabul olmıyan bir temayülün belirtilerini ve hat ta bu temayülün tatbikata intikal etmekte olduğunu endişe ile müşahade etmek mümkündür.

Gazeteler, Mensucat ve Örmecilik Sanayi İşçi Sendikaları Federasyonunun idarecilerinin şavcılığa çağrılarak ifadelerinin alındığını yazdılar. Buna sebep bu Federasyonun kendi faaliyet kolu ile ilgili işsizlerin yekûnu hakkında umumî effâra bilgi vermesidir. Sendikaların en tabii faaliyetlerinden ötürü sendikacıların bu şekilde muamele görmeleri ve hapis tehdidi altında bulundurulmaları icra makamları muvacehesinde sendika hürriyeti bakımından endişe verici bir tatbikat istikametine yönelmenin bariz belirtileridir.

Bu yol doğru yol değildir, dertleri halletmez, ıztırapları gidermez. Sendikaların, "İşsizlik vardır" görüşüne iktisadi mutalalara dayanarak cevap vermeğe gayret yerine, meseleye bir politika mahtyeti vermeğe çalışmak, sendikalara bu nevi faaliyetlerinden ötürü siyasi maksatlar atfetmek hâdiseler karşısında manasım ve inandırıcı bir delil olmak vasfını kaybetmektedir. Kaldiki bugün doktrin, sendikaların politika ile de meşgul olabileceklerini kabul etmiş ve bu tatbikata ve hayata da intikal etmiştir. FORUM'un geçen sayısında "Sendika ve Siyaset" başlıklı notta bunun son misallerine temas olunmakta idi. Tanınmış iş hukuku ve sosyal politika âlimlerinden Prof. Paul Durand'ın ifade ettiği gibi, "bir meslek mensupları felsefi, siyasi veya dini tercihlerden sıyrılarak mesleki davalarının incelenmesini ele alamazlar..." Bu mevzuda biraz daha vuzuha kavuşmak için Fransa Devlet Şurası üyelerinden Bay Pierre Laroque'un şu sözlerini de zikredelim: "Dünyada hiçbir sendika siyasi bir faaliyet icra etmekten müstağni kalmamakta ve kalamamaktadır. Hiçbir sendika, tanınmasında mahkûmiyetinin, sendikacılık faaliyetinin, tabii olacağı bir siyasi sisteme karşı alâkah duymamazlık edemez. Hiçbir sendika işsizlerin kolektif faaliyetlerine

yardım veya bunu frenlemek imkânlarına sahip hükümetlerin ve parlamentoların faaliyetine ilgisizlik gösteremez. Hiçbir sendika hal şekilleri ve meselelerin biza-tihî kendileri işçi kütlelerinin yaşaması üzerine derin bir tesir icra edeck iç ve dış politika hayatının umumi davalarına karşı bigâne kalamaz.”

Memleketimizde ne doktrin ne de biz-zat sendikacılar faaliyet sahalarının bu kadar genişlemesini şimdilik talep etme-mektedirler. Sendikalar en tabii faaliyet-lerine politik menfaat mülâhazaları ile kös-tek vurmaya çalışanlardan ve sendikacı-ğı anlamamış kimselerin müesseselerin tekâmül seyrini engelleyen gayretlerinden şikâyetçi ve muztariptirler.

Sendikalar hükümetlerin politikaları-nı ve iktidarda bulunan partilerin men-faatlerini desteklemek mecburiyetinde de-ğildirler. Sendikalar yalnız mensuplarının ve bunun üstünde de kamunun makul ve meşru menfaatlerini düşünürler. Fakat bu şekilde hareket ettiklerinden ötürü bazen hiç beklemedikleri durumlarla da karşı-laşabilirler. Başlangıçta İngilterede, Al-manyada, Fransada, Birleşik Amerika Devletlerinde sendika hürriyeti tanımdık-tan sonra sendikalar bir müddet tatbikatı unutulmuş kanunların bu hürriyeti tahdit edici hükümlerinin idare ve mahkemeler tarafından canlandırılması hadisesi karşı-sında kalmışlardır. Kanunların boşlukların dan faydalanılarak sendike faaliyetlerinin önlenmesi çareleri aranmıştır. Mevzuatın dar görüşlü ve iyi niyetli olmıyan tefsir-leri, sendikaları felce uğratmak gayesini gütmüştü. Fakat cemiyetin menfaatine ol-mıyan bu anlayış uzun müddet devam e-dememiştir. Öyleki sendika hareketleri zamanla yalnız kanunî tahditler, hukukî müsamahasızlık ve anlayışsızlıkları ber-taraf etmekle kalmamış siyasi, dinî ve millî ayrılıkların da üzerine çıkarak yolu-na devam etmiştir.

Memleketimizde de sendikalar kendile-rini alâkadar eden herhangi bir mesele dolayısıyla seslerini biraz duyurmak ihti-yacını duydukları zaman, icra organı kar-sılarına Sendikalar kanununun 8. ci mad-desi ile çıkmaktadır. Bu madde sendika birliklerinin kurulabilmesi için birliğe ka-tılmak isteyen sendikaların üyelerinin üçte ikisinin muvafakatini şart koşmaktadır. Çalışma Bakanlığı Eylül başlarında İstan-bul İşçi Sendikaları Birliğine gönderdiği bir yazı ile tekrar 8. ci maddedeki nisap meselesini ortaya atmış ve busebepten ö-türü mezkûr birliğin geçen nisan ayının sonlarında yapılan kongresinin aldığı ka-rarların muteber ve kanunî sayılamıyaca-ğını Birliğe tebliğ etmiştir. Durumun bö-y-le olduğunu, yani 8. ci maddede talep edi-len nisaba riayet olunmadığını kabul ede-lim. Fakat nisandan bu yana beş ay geçti. Keyfiyetin şimdi bahis konusu edilmesi ve ele alınması şüphesiz bir tesadüf eseri değildir. Sebep sadece Birliğin işsizlik mevzuunda Çalışma Bakanlığından ayrı bir görüşe sahip olmasında aranmalıdır.

Fakat Sendikalar kanununun 8. ci

maddesinden gayri şimdi ortaya bir de birinci madde çıkmıştır. Ve bu maddenin sendika birliklerine uygulanmak istenilen şekli ile bu birliklerin birer birer kapan-ması tehlikesi başgöstermiştir. Konuyu biraz yakından kısaca inceliyelim :

Sendikalar kanununun birinci maddesi, aynı iş kolunda veya bu iş kolu ile ilgili işlerde çalışanların sendika kurabilecekleri kabul etmiştir. Yukarıda bahsettiğimiz 8. ci maddenin birinci fıkrası da, sendi-kaların aralarında kuracakları birlikler bu kanun hükümlerine tabidir prensibini koymuştur. Çalışma Bakanlığı bu iki mad-deye dayanarak bize göre doğru olmıyan bir anlayışla ve gene Eylül başlarında İst-anbul Sendikalar Birliğine gönderdiği bir yazıda, ancak aynı iş kolunda kurulan sendikaların bir araya gelerek birlik te-sis edebileceklerini ileri sürmekte ve ne-tice itibarile Birliğin teşekkülünün han-gi esaslar dahilinde vukua geldiğinin izahı talep edilmektedir.

Kanunun bu şekilde anlaşılacak isten-mesi kanaatimizce ne doktrine, ne tatbi-kata ne de kanunun ruhuna uygun de-ğildir. İzah edelim.

Sendika hukuku ve doktrini ile biraz ilgilenen herkesin bildiği bir hakikattir ki sendika birliklerinin muhtelif iş kollarına mensup sendikaların bir araya gelerek teşekkül etmelerine hiçbir mani yoktur. E-sasen birliklerin fedrasyonlardan ayrıldık-ları esas nokta da buradadır. Yani birliği teşkil eden sendikaların aynı iş kolundan olup olmamasına bakılmaz. Buna mukâbil federasyonlar aynı iş koluna mensup sendikaların bir araya gelmesi ile vücut bu-lurlar.

Sendikalar kanununun 1947 yılından bu yana olan tatbikatı da Çalışma Bakanlı-ğının yeni görüş ve anlayışına uygun de-ğildir. Türkiyede kurulan sendika birlikleri-nin çoğunun 7-8 senelik bir mazisi vardır. İstanbul Sendikalar Birliğinin kuruluşu 9 yıla yaklaşmıştır. Ve şimdiye kadar hiçbir ilgili makam şimdi beliren bir anlayışa benzer bir anlayışla birliklerin karşısına çıkmamış ve gayri kanunilik iddiasında bulunmamıştır. Birliklerin muhtelif iş kollarına mensup sendikalardan teşekkül ettiğine herhalde şimdi muttali olunmuş değildir.

Nihayet kanunun ruhu ve lafzıda yeni görüşe hak verdirecek bir mahiyet taşı-mıyor. 8. ci maddenin birinci fıkrası sendika birliklerinin de sendikalar kanununa ta-bi olacağını ifade etmektedir. Yoksa Çalışma Bakanlığının anladığı gibi birlikle-rin aynı iş kolundaki sendikalardan te-şekkül edebileceğine dair bir sarahati muhtevi değildir. Nitekim Sendikalar ka-nununun uygulanma şeklini gösteren tali-matın 8. ci maddeyi izah eden paragrafında aynen şöyle denilmektedir. “Sendika Bir-likleri 5018 sayılı kanunun 8. ci maddesi gereğince sendikaların birleşmeleri sureti-le kurulabilir.” Eğer maksat birliklerin, yalnız aynı iş oklundaki sendikalar tara-fından kurulması olsaydı bu, bir izahname olan Talimat içinde sarih olarak zikredi-ldi.

Görülüyor ki hangi bakımdan ele alı-nırsa alınsın Çalışma Bakanlığını yeni an-layışı sağlam esaslara malik bulunmamak-tadır. Bütün mesele hakiki manasile sendikaların memleketimizde de gelişmesini ar-zu edip etmediğimiz etrafında toplanabilir. Ana hürriyetlerimizi geçici politika menfaatlerine feda etmeyelim. Bundan he-pimiz zarar görürüz.

Apartment daireleri
Zengin para ikramiyeleri

Ünlü - pamuklu
satışlarını %10 TENZİLÂT

MEVDUAT SAHİPLERİNE
EN FAZLA MENFAAT
SAGLAYAN BANKA

Hesap açtırmakta acele ediniz

SÜMERBANK

TOTALİTERLİK

John BOWLE

Benden önce bu konuyu ele alan Mr. A. J. P. Taylor, Batıda Hürriyet geleneğinin müessir varlığını inkâr etti. Ona tafsilatlı bir cevap vermek niyetinde değilim, sorumlu bir bilgenden gelen bu türlü bir iddianın pek ciddiye alınmak gerektiğine inanamıyorum da ondan.

Batı Avrupaya has belirli bir karakteristik üzerinde, çoğunluk birleşiktir sanıyorum. Bu karakteristik Batı Avrupa'nın ameli teşebbüsüdür. Doğulu münekitler bizi maddiyatçı olarak itham etmektedirler. Totaliterliğin savunucuları ise ameli alandaki başarılarımıza hayranlık gösteriyor, bizi taklit ediyorlar. Modern gelişmenin esasını teşkil eden çevreye hakimiyet, organize edilen sağ duyunun ve bilerek vasıtaları gayelere rametmenin sonucu olmuştur. Bu ayrıca politika hayatımızdaki başlıca sıkıntıda da kendini aksettirmiştir. Zira despotluk görünüşündeki müessiriyete rağmen, uzun sürede, kararlılık ve devamlılık unsuru olamamaktadır. Bunun başlıca sebebi, despotluğun barış içinde değişikliğe imkân vermemesi, saray inkılapları ile suikastlere yol açmasıdır. Eski bir tabirle: "Kılıçla her şey yapılabilir, fakat yalnız üzerinde oturulamaz."

Kaldı ki, şimdi artık iyi biliniyor ki geçen dünya harbinde Alman biliminin gösterdiği nisbi muvaffakiyetsizlik politikanın müdahalesinden ileri gelmiştir. Gerçek odur ki, pratik-de dahi hür cemiyet daha iyi işlemektedir.

Herkesin üzerinde anlaştığı ve tatbik kabiliyetini haiz bir hukuk çerçevesinde sorumluluk, tolerans teşebbüs gibi unsurlar uzun zamanda daha güçlü ve canlı bir medeniyet yaratmıştır. Batının bu hayatı, hesaba gelmez, netice itibarile semeresiz keyfi iktidara karşı durmadan ileri sürülmüştür. Hemen belirtmeli ki, bu bağımsızlık hiç değilse kısmen elverişli iklim ve coğrafi şartların eseridir. Ya tropikal güneşin amansızlığı ya da büyük kıtaların dinmez ve yeknasak soğukları yüzünden tabiatla başa çıkılamayacağı sanılan çevrelerde hakim olan despotluğa karşı, Batının bağımsız ruhu zikzaklı fakat genel olarak başarılı bir mücadele yürütmüştür.

Kendi kaderine hakim olma arzusu bütün Batı Avrupa tarihi boyunca düşünce ve müesseselerde ifade edilen başlıca konu olmuştur. Endüstri öncesi bir çağda medeniyet ve sorumluluk geniş bir şekilde yayılamazdı elbette. Bunun için hürriyet fikri o zaman çok daha aristokratik bir karakterde ve dar bir sınırla içinde idi. Ne varki biz böyle idrak edilen politika prensiplerini çağdaş dünya için manasız görüp hiçe saymak yoluna gitmemeliyiz. Gerçekte bu prensipler bu günün şartlarına uygun olarak herhangi başarılı bir

halk medeniyetine temel teşkil edebilirler.

Dahası, nazarımızı Avrupa'nın ötesine uzatırsak endüstri öncesi cemiyetin imkânsızlıkları içinde bile Batı Avrupadaki ferdin diğer medeniyetlerde olduğundan çok daha az zor ve baskıya maruz kaldığını görürüz. Alâlede insanın nasibi bizi İsyan sevk edebilir. Fakat unutmamak gerektir ki, bu nasib büyük çoğunluğu cahil ve teknoloji bakımından ilkel olan bir cemiyette kaçınılmaz ve önü alınmaz bir durumdur. Kaldı ki bu şartlar totaliter iktidarın hakimiyetinden bambaşka bir şeydir.

Gerçekten bu imkânsızlıklar gözönünde tutulursa, kazanılan hürriyetin miktarı insanı hayrete düşürecek ölçüdedir. Bu hürriyet insanın kendi hayatına şekil vermesi, müesseselerin idaresine kendini terkedeceğine onları ele geçirip yürütmesi hususundaki azminin bir sonucudur.

Devletin bizatihi bir gaye olmadığı gerek klâsik devirlerde gerekse orta çağ ile modern zamanlarda daima iddia edilmiştir. Devlet, yönetilenlerin iyiliği için vardır. O bir Cumhuriyet (Commonwealth) dir, yoksa keyfi iradenin ifadesi değil. Cumhuriyet kelimesi kendiliğinden aydınlatıcı ve açıklayıcıdır: bu kelime taşıdığı mana itibariyle insan refahını muhafaza, hatta ilerletme gayesini gütmektedir. Cemiyetin amacı iyi hayata kavuşturmak, yoksa firavunu yahut yüce hükümdarı yükseltmek, şereflendirmek değil, diyor Aristo. Ve mademki iyi hayat tiranlığın hesaba gelmez kaprisleri altında imkânsızdır, o halde iktidar kanun idaresine teslim edilmelidir. Aristo sözlerini şöyle bitiriyor: "Kanun idaresini dileyen, yalnız Tanrı ile Aklın idaresini dileyen demektir. Fakat insan idaresini dileyen ise, hayvan unsurunu da bu işe katıyor." Ashında sağ duyu da kanun idaresini emreder, zira insanoğlu başıboş ve kayıtsız bir iktidara uygun yaratılıştadır.

Bu cumhuriyet fikri diğer Hindi-Avpaı topluluklar arasında olduğu gibi eski Yunan müesseselerinde, Helenik hükümetleri karakterize eden topluluklarda da ifade edilmiştir. Yine, Çiçero kanun idaresi fikrini sivil bir kavramdan evrensel bir kavrama genişleterek hükümetin sadece keyfi bir kuvvet olamayacağı üzerinde ısrar eder ve, "Cemiyet, rasgele bir araya gelmiş bir yığın değil, fakat kanunu hep beraber kabul edip, sağladığı avantajları müşterek paylaşarak birleşen bir cumhuriyettir." der. Dahası var: Hıristiyanlık yeni bir insan kardeşliği kavramı, yeni bir merhamet, fert kişiliğinin değeri ile ilgili yeni bir fikir getirmiştir. Cumhuriyet fikrini hıristiyanların kardeşliği fikri halinde genişletmiş, politik kudretin hıristiyan cemiyetini teşvik ettiği

ölçüde haklı olabildiğini ileri sürmüştür. Görülüyor ki, burada da Hükümet fikri kendiliğinden değil, fakat daha büyük bir gayeye vasıta olduğundan bir değer ifade etmektedir. İyi hayata dair olan Yunan ideali halk kitlelerinde geniş hayranlık uyandırmakla daha da kuvvet kazanmıştır. Totaliter devlet, tebaasından tam bir bağlılık ister. Hıristiyanlık ise hayatta en kıymetli olan şeylerin devlet sahası dışında kaldığını iddia etmek, sivil ve lâik iktidar arasındaki farkı belirtmek suretile totaliter sistemin temellerine vurmuştur.

Çökmekte olan bir medeniyetin etrafında yerleşen (daha önce Yunanlıların yerleştiği gibi) ve o medeniyete nüfuz eden Hindi-Avrupaı kabileler ile savaş gurupları, iktidarın şarta bağlı olduğu fikrini daha da kuvvetlendirmişlerdir. Bunlarda savaşçılara muhtaç olmaktan dolayı ve hükümdarın kaynağı değil, tercümanı olduğu barbar adedi gereğince, ve en fazla İskandinavlar arasında gelişen münazara ve toplantılar sayesinde kraliyet kudreti kayıt altına alınmıştır. Bunların hepsi ameli idi; başlangıç safhasında olan bir cumhuriyette umumî kabule dayanan hükümeti hazırlıyordu; tıpkı Aristo gibi keyfi arzuya değil, nötr ve mutad olan kanuna müracaat ediyordu. Böylece hükümetin emanet edilmesi fikrinin klâsik çağdan orta çağa intikal ettiğini görüyoruz. Karanlık çağın derinliklerinden Seville'li İsidore'nin şöyle seslendiğini duyabiliriz. "Rex ris si recte facias; si non facias non eris" (Doğru hareket ederseniz kral olacaksınız, etmezseniz kral olmayacaksınız.) Bu fikir zorla idare eden "Tiran" ile kanuna göre idare eden "Prens" arasında orta çağın bulunduğu farkta ifa edilmiştir. Tiran, "insan soyunun düşmanıdır". 13 üncü yüzyılda St. Thomas Aquinas siyasî kuvvetin bir gaye değil, bir vasıta olduğu üzerinde ısrar etmiştir. Kendi sözleri ile siyasî kuvvet "umumun iyiliği içindir". İşte basit temsili müesseselerde ifadesini bulan bu gelenek Batı Avrupanın en hayati bölgelerinde kök salmıştır. İngilterede bilhassa filosof John Locke tarafından bu gelenek kuvvetle ortaya sürülmüş ve çok geçmeden başta Birleşik Amerika Fransa İngiliz milletler camiasında olmak üzere bütün dünyaya tesir etmiştir. Aynı gelenek başka bir İngiliz siyasi düşünüşünde (Edmund Burke'de) en belagatli ifade tarzını bulmuştur. Ona göre siyasî kuvvet ancak bütün cemiyetten alınabilir. "Keyfi idareyi yürütenler ile onu kabul edenler aynı derecede suçludurlar. Keyfi idarenin baş göstereceği her yerde ona mukavemet etmek her insanın borcudur... Bir insanın keyfi idare yürütebileceğini söylemek politikada

günahıdır." Zira cemiyetin çerçevesi ya bir tiranın, ya da yığın keyfi idaresi ile dağılırsa, biz hiç birşeye istinat edemeyiz. Ve böyle bir oyunda halk öyle görünür ki kaybedecektir, diyor Edmund Burke.

Böylece bilim ve endüstri öncesi Avrupada totaliter iktidarın fena ve gayri ameli olduğu, Tanrının emirlerine ve tabiat kanunlarına aykırı düştüğü fikri saha kazanmış ve bu fikir daha sonra Atlantik medeniyetinin bünyesini teşkil eden müesseselerde tecessüm etmiştir.

Aynı fikir, öte yandan, onyedinci yüzyıldanberi bilim tarafından takviye görmüştür. Bilim, Batı Avrupanın çevresine hakim olma arzusunun en yüce ifadesidir. Onyedinci yüzyılda bilimsel düşüncenin bu büyük inkişafından derin bir surette müteessir olan Spinoza, hükümetin amacı, "insanları akli varlıklar olmaktan hayvan veya kukla olmaya değiştirmek değil, fakat onlara tam bir güvenlik içinde ruh ve bedenlerini geliştirmeye, akıllarını serbestçe kullanmağa imkân vermektedir. Gerçekte hükümetin en doğru gayesi hürriyettir." diye yazmıştır. Eski gelenek böylece yeni bir faydacı ve bilimsel zihniyetle teyit edilip kuvvet kazanmıştır. Artık şurası açıktı ki, muvafakat üzerine kurulmuş hür bir cemiyet, zor ve baskıya dayanan bir cemiyetten daha canlı ve verimli idi.

Batı medeniyetinin en karakteristik ve original cephesi olan inisiyatif ve metodlu çalışma, genel olarak keyfi hükümete sağlam bir karşı koyma halinde gelişmiştir. Tecrübe göstermiştir ki, kayıtsız totaliter iktidar yalnız ahlâki bakımdan değil, aynı zamanda iş bakımından da kötüdür.

Klasik düşüncede Batı müesseselerinde ifade edilen ananevi görüş ile Spinoza devrinden bu yana gelişen ve günümüzün sosyolojisine temel teşkil eden bilimsel zihniyet siyasi olarak elverişsiz, ve medeniyet seviyesi geri ve iptidai olan çevrelere daha uygun, kaba ve kısa vadeli hal tarzı arayan totaliter diktatörlüğü, bertaraf etmek için birleşmiştir. Totaliter devlet modern bir sistem olmak şöyle dursun, aslında çağdaş Atlantik medeniyeti muvacehesinde anakronizm manzarası göstermektedir. Batı medeniyeti kanun çerçevesi içinde yaşamaya ve başkalarının yaşamasına hürmet etmeğe muktedir insanların medeniyetidir. Bu medeniyette zor ve baskı kullanmaksızın, sırf muvafakat üzerinde en temelli değişiklikler yapılabilir ve devletin bünyesi hiçbir şekilde bundan bir zarar görmez. Bu medeniyet hâlâ küremizin kültürel, teknolojik ve politik insiyatifini elinde tutmaktadır.

Batı düşünce ve çalışmasına temel o-

lan bu cumhuriyet kavramı endüstri ve teknik inkişaptan beri halk yığınlarına teşmil edilip temellendirilebilir. Bu fikri şimdi pratik safhalardan geçirerek önce milli ve daha sonra dünya ölçüsünde gerçekleştirmek gerekmektedir. Bunun zammun ettiği mesele şudur: Modern bilimsel tekniğin kötü tatbikinden doğan buhran karşısında, organize edilmiş sağduyu demek olan Batı geleneğini nasıl devam ettirebiliriz? Zira barış muhafaza edilemezse (daha doğrusu insanlık atomik ve bakteriyolojik savaştan kendini kurtaramazsa) çevremize hakimiyetimiz bir daha elde edilemeyecek şekilde kaybolup gidebilir. Oysa, Atlantik medeniyetinin varisleri, "kanun idaresini müstereken benimsemiş ve bu idarenin sağladığı avantajları birlikte paylaşmış" olarak kanun çerçevesinde hürriyet geleneğini bir daha ileri sürmek, ve atomik çağa uygun müesseselerde bu geleneği tecessüm ettirmek suretile hem kendilerine hem de bütün insanlığa en üstün hizmeti ifa etmiş olacaktırlar. İşte bu, tarihin de işaret eder görüldüğü üzere, barışı korumanın, işleme kabiliyetini haiz ve verimliliği sabit Batı politika süreci ile birlikte Avrupanın en belirli başarısını teşkil eden çevreye hakimiyet metodunu daha geniş sahalara yaymanın en iyi ümidini vermektedir.

Çeviren: C.Y.

Roma Milletlerarası İktisat Kongresi

Osman OKYAR

- I -

Milletlerarası İktisat Cemiyeti bu sene Romada Eylül ayında, ilk defa olarak müteaddit memleketlerin iktisat cemiyetleri üyelerine açık olmak üzere, büyük bir kongre tertip etmiştir. 400 den fazla delegenin iştirak ettiği kongre müzakereleri beş gün devam etti. Kongrenin hususiyetlerinden biri bir çok garp memleketlerinin iktisatçılarından maada, demir perde gerisi memleketlerinden de bazı iktisatçıyı celbetmiş olmasıdır. Ayrıca Asya ve Cenubi Amerika memleketlerinden gelen iktisatçıları kongrede bulunmuşlardır. Memleketimizi de, nazariyeciler ve tabikatçılardan müteşekkül dört - beş kişilik bir heyet temsil etmiştir. Bu suretle iktisat ilmine az çok ehemmiyetli bir mevki ayıran bütün memleketler bu ilk büyük beynelmil kongrede temsil edilmişlerdir. Bu ve müteakip bir yazıda kongreye dair intibalarımı Türk efkârı umumiyesine arz etmek istiyorum.

Münakaşa mevzularının seçimi de mütenevvi ve geniş bir iktisatçı kütlesini tatmin etmek maksadıyla tespit edilmişti. "Dünya ekonomisinde büyüme ve istikrar" meselesi kongrenin büyük temasını teşkil ediyordu. Çok geniş olan ve deği-

şik cihetleri olan bu meselenin tetkik edilmesi, her biri tanınmış bir iktisatçının raporunun okunmasıyla başlamak üzere, beş gün devam edecek bir müzakere programına bağlanmıştı. Zikrettiğim gibi müzakereyi kolaylaştırmak maksadıyla, büyüme ve istikrar meselesinin beş ayrı yönden münakaşa edilmesi derpiş edildi.

Birinci gün zarfında Cambridge Üniversitesi maruf iktisat Profesörü Robertson meseleyi zengin memleketlerin yönünden tahlil etmiştir. Robertson meseleyi şöyle vaz etmiştir: acaba bir memleket kendisi için şayanı arzu olan büyüme nispetini kemmi bir şekilde (meselâ millî gelirin hangi nispetinin yatırım'a tahsis edileceğini tayin etmek suretiyle) tespit edebilir mi? Tabiatıyla bu mevzu hükümet için büyük ehemmiyeti haizdir. Robertson katî bir rakkamla ifade edilen hedeflere fazla emniyeti olmadığını belirttiğinden sonra, zengin memleketlerde en münasip olan büyüme haddi meselesi münakaşa edilince, nazarı itibara alınması gereken, âmilleri güzel bir şekilde izah etti. İlk unsur nüfusun muhtemel seyridir. Nüfus büyümesi ile şayanı arzu olan sermaye teşekkülü hacmi arasında yakın bir münasebet olduğu bedihidir. İkinci unsur hayat seviyesindeki yükselişin mahiyeti.

dir. Bu da şayanı arzu olan büyüme haddine tesir edecektir. Bu islahat ya fert başına düşen mekânı genişletmek veya ferdin istifade edebileceği şahsî hizmetleri fazlaştırmak şeklinde olabilir. Robertsonun raporunun münakaşası sırasında bir üçüncü imkân da ileri sürülmüştür. Bu da ferdin emrindeki boş zamanın artırılması şikkidir.

Şayanı arzu olan büyüme nispeti hakkında, şu veya bu şekilde bir tahmin yapıldığını farzettikten sonra Robertson bu arzunun tahakkukuna mani olan hususları gözden geçirmiştir. Birinci tehlike, zengin memlekette, kendiliğinden ortaya çıkan tasarruf hacminin kâfi gelmemesidir. İkinci mesele de meydana gelmekte olan tasarrufun mahiyeti ile ilgilidir. Diğer bir deyişle tasarrufun rizikodan kaçan, emniyet arayan cinsten olup sanayiye aktarılması güç olması keyfiyetinin doğurduğu müşküller mevzuubahistir. Raporun nihayetinde Robertson büyüme ameliyesinin müstakar bir şekilde ilerlemesini sağlayan veya buna mani olan hususları zikretmiştir. Robertson'un hakikaten parlak olan raporunu takip eden umumî müzakere fazla münakaşalı geçmemiş, hatipler ancak teferruata ait noktalar üzerinde durmuşlardır.

Asıl büyük patırdı ikinci gün, aslen Avusturyalı olup hâlen Princeton Üniver-sitesinde hocalık yapan Prof. Viner'in ra-poru münasebetiyle kopmuştur. Viner ay-nı mevzuu, yani büyüme ve istikrar me-selelerini fakir memleketler zaviyesinden ele almıştır. Viner meseleyi şöyle vaz et-miştir: Fakir memleketlerde görülen fu-karalığın sebepleri nedir? Cevaben, Viner, klasik düşünce tarzına oldukça sadık ka-larak, fukaralığın esas sebebini, fakir memleketlerde müstahsil kaynakların nü-fusa nazaran azlığında bulmaktadır. Bir yandan sermayeye nazaran emek boldur, diğer yandan, ekseriyette, tabii kaynak-lara nazaran emek yine boldur. Viner müstahsil kaynakların hem kemmiyet ba-kımından mahdut, hem de keyfiyet ba-kımından kifayetsiz olduğunu söylüyor. Bu meyanda sevki idare kabiliyeti noksan-lığı, emeğin teknik bilginin noksanı, amme idaresi cihazının kifayetsizliği gibi unsur-lar üzerinde de, duruyor.

Viner tahlilinde klasik hatları kasten takip ettiğini açıklamış ve modern iktisadi kalkınma nazariyesinin bazı cihetlerine pek fazla itimat etmediğini beyan etmiştir. Bu münasebetle modern nazariyenin bazı meselelerine kısaca temas ediyor. Evvelâ enflasyon mevzuu. Viner'in kanaati, bazı bünye-vi sebepler dolayısıyla, fakir mem-leketlerde sür'atlı enflasyonun zengin mem-leketlerdeki kadar tehlikeli olmadığıdır. Saniyen, fakir memleketlerde tasarruf te-mayülünün zengin memleketlere nazaran düşük olmadığı fikrini ileri sürüyor. Ta-sarruf hacminin alçak oluşu gelir seviye-sinin düşük olmasından ileri gelmektedir. Viner "gizli işsizlik" mefhumunun da ha-kikatte varit olan bir duruma tekabül et-mediği fikrindedir.

Raporunun müteakip kısmında, Viner fakir memleketlerin inkişafı bakımından mevzuubahis millet ekonomisinin haricin-de bulunan güçlükler meselesini ele alıyor.

Viner, zamanımızda emperyalizm ve müstemlekeciliğin artık fakir memleket-lerin inkişafı hususunda bir mania teşkil etmedikleri fikrindedir. Fakir memleket-lerin büyük ekseriyeti iktisadi siyasetle-rine tamamen hâkim durumdadırlar.

Saniyen, fakir memleketlerde büyük ölçüde istihsal ettikleri ham madde fiyat-larının seyri ile zengin memleketlerin istihsal ettikleri sınaî mamullerin fiyatları-nın seyri meselesi mevzuubahis edilmiş-tir, (ticaret hadleri meselesi). Bazı iddia-ların hilâfına olarak, Viner ticaret hadle-rinin daimî olarak fakir memleketler a-leyhine seyretmediği fikrindedir. Bunu zarurî kılan bir kanun mevcut değildir. Ayrıca, dış ticaret politikası tedbirleriyle (gümrükler, ithal tahditleri v.s.) zengin memleketlerin devamlı şekilde fakir mem-leketlerin aleyhine hareket edebileceğinden şüphelidir, çünkü fakir memleketle-rin elinde misilleme tedbirleri almak kud-reti mevcuttur.

Zengin memleketlerin fakir memle-ketlerin inkişafını menfi şekilde müte-

esir etmeleri tarzlarından birinin, zengin memleketlerin fakir memleketlerde tasarruf temayülünü azaltmak yolun-daki tesirlerine dair son zamanlarda ileri sürülen fikirleri Viner kabul etmemek-tedir. Zengin memleketlerde yaşayış tarzı hakkında fakir memleketlerde gittikçe yayılan bilgilerin, buralarda istihlâk te-mayülünü arttırdığına ve dolayısıyla ta-sarruf temayülünü azalttığına dair Due-senbery ve Nurkse tarafından ileri sürü-len tezi Viner şu tarzda cevaplandırıyor: Fakir memleketlerde modern istihlâk eş-yasını (buz dolabı, radyo, bisiklet gibi) el-de etmek arzusunun neticeleri, iddia edil-diği gibi istihlâkı çoğaltmak olmayıp, şimdilik mali kudretin dışında olan bu ca-zip yeniliklere bilâhare sahip olmak üze-re, hem daha fazla istihsalı teşvik etmek, hem de tasarrufu arttırmak değil midir?

Müteakiben Viner "dış tasarruflar" (external economies) sağlıyan endüstri-leri himayeli ve müvazeneli büyüme ba-lanced growth) nazariyelerinin tenkidini yapmaktadır. Dış tasarruftan maksat, bir endüstrinin genişlemesi neticesinde, doğrudan doğruya veya vasıtalı bir şekilde, di-ğer endüstrilerin sağlayacağı teknik veya mali faydalardır. Şayet bu gibi tesirler mevcut ise, mezkûr sahalarda himayeci-fik tezinin takviye edilmiş olacağı tabii-dir. Viner'e göre, bir endüstrinin büyü-mesi bazen, başka bir endüstriye tasarruf sağlamaktan ziyade, ikinci endüstri ba-kımından teknik ve malî mahzurlara sebe-biyet verebilir. Binaenaleyh daima dış ta-sarrufların net tesirini nazarı itibara al-mak lâzımdır ve bu da her zaman müs-pet değildir. Ayrıca Viner birçok endüst-rinin birden müvazeneli inkişafı sayesin-de bunların mamullerine ait piyasaların karşılıklı olarak genişlemesi tezini de za-yıf buluyor. Fakir memleketlerdeki yatırımlar ekseriyetle bu neviden olmayıp çok defa ithal eşyasının ikamesine veya ihracata veya maliyet değerini indirme-ğe müteveccih olduğunu söylemektedir.

Nihayet Viner raporunda, fakir mem-leketlerde iktisadi istikrar mevzuuna mukayeseli masraf teorisine, nüfus mese-lesine ve istikbale ait tahminlere dair mü-talelelerde bulunmaktadır.

Konjonktürel tahavvüllerin fakir mem-leketlerin millî gelirleri üzerinde büyük tesirler icra edeceğini söyleyen Viner, bu-nun sebebinin fakir memleketlerde ihra-cat gelirinin teşkil etmesi olduğunu söy-lüyor. Zaman zaman fakir memleketlerde millî gelirin sukutu billhassa ihraç malî ziraî mamuller ile ham maddelerdeki fi-at sukutlarından ileri gelir. Viner bu ba-kımdan bir çok memleketlerin arzuladı-ğı gibi, beynelmîle anlaşmalar vasıta-sıyla ham madde fiyatlarının müstakâr kılınması hususunda ümitvâr görünmü-yor. Bu hususta daha ziyade ümidini zen-gin memleketlerin konjonktür temevvü-lerine hâkim olabilmelerine ve müstakar bir dış ticaret politikası takip etmelerine bağhyor.

Mukayeseli masraf teorisine esas iti-bariyle inandığını ve muhtelif memleket-ler arasındaki ihtisaslaşmanın bu teorinin esaslarına göre cereyan etmesi icabettiğini söyleyen Viner, burada "maliyet de-ğeri" veya "masraf" teriminin dar mana-sıyla, yani hususî müteşebbise müteallik maliyet değeri şeklinde anlaşılmayıp, cemiyet bakımından her hangi bir istihsal-de mevzuubahis olan bütün fayda ve mahzurları ihtiva edecek şekilde tarif e-dilmesi lâzım geldiğini ilâve ediyor.

Fakir memleketler zaviyesinden nüfus meselesi yalnız aşırı bir nüfus artışından i-leri gelmeyip, mevcut nüfusun, tabii ve diğer müstahsil kaynaklara nazaran faz-la geniş olmasından hasıl olmaktadır. Vi-ner insan başına gelir seviyesinin artma-sıyla doğum haddinin azalacağını ve böyle-ce nüfus meselesinin halledileceğini zan-etmemektedir. Saniyen sanayileşme ve şehirleşme hareketinin, ileri sürüldüğü gibi nüfus artışını yavaşlatacağına da kani de-ğildir. Binaenaleyh bu kabil düşüncelere istinaden tavsiye edilen sınaî yatırımları şüphe ile karşılamaktadır.

Nihayet Viner ileriye ait bazı tahmin-lerde bulunacağını söylüyor. Raporun bu noktasına kadar fakir memleketlere feda-kârlık ve disiplin tavsiye ettiğini söyleyen Viner, böylece bıraktığı kötümser intıba bir derece telâfi edecek bazı unsurların mevcut olduğunu kaydediyor. Evvelâ bu-gün fakir memleketlerin istifadesine açık bulunan ilmi ve teknik bilgiler stoku, iktisadi inkişafı kolaylaştıracak bir unsur-dur. Saniyen, fakir memleketler, sermaye teşekkülünün büyük kısmını kendi tasar-ruflarıyla karşılamak zorunda kalmaları-na rağmen, dışardan bir miktar yardım yapılacağını ümit edebilirler.

Viner'in raporu böylece sona ermek-tedir. Bunu oldukça teferuatlı bir şekilde nakletmemin sebebi, mevzuun muhtelif cihetleriyle, kalkınma arzusunda olan memleketimizi yakından alâkadar etme-sidir.

Viner'in raporu üzerinde cereyan eden münakaşayı, kısaca hülâsa ederek Roma kongresi hakkındaki ilk yazıya niheyet vereceğim Viner'den sonra ilk konuşan Bombay Üniversitesi iktisat profesörü Hintli Vakil oldu. Vakil, Viner'in tavsiyesine uyularak, fakir memleketlerin da-vasının halli için nüfus artışının yavaşla-tılmasına istinat edilecek olursa, davanın hallinin çok uzak bir tarihe talik edilece-ğini belirtti. Millî gelirdeki artış hızının hiç olmazsa nüfusun artış hızına müsavi kılınması gerektiği kaydedilmelidir. Hin-distanın ikinci beş senelik plânı bunu der-piş etmektedir. Nüfus başına gelirden artış sağlanması ise ziraî sektördeki gayri-müstahsil kütlenin müstahsil vaziyete ge-tirilmesine bağlıdır. Vakil, ayrıca fakir memleketlerde fiyat seviyesinde devamlı artışın iktisadi büyüme vetiresi ba-kımından çok tehlikeli olduğunu kaydet-miştir. Mezkûr artışın neticesi ziraî sek-törün şehirlerle ticaret yapma arzusunu

zayıflatmaktadır.

Vakili takiben, Columbia Üniversite-si Profesörlerinden Ragner Nurkse kürsü-ye çıkmış ve fakir memleketlerde gizli işsizlik mefhumunun nüfus artışından ileri gelen bir hakikat olduğunu ileri sür-müştür. Bu hâdise emeğin ziraatten çekil-mesi lüzumunu bariz bir şekilde ortaya koymaktadır. Saniyen Nurkse zengin memleketlerde istihlâk seviyesinin tesiri altında, fakir memleketlerde istihlâk te-mayülünün yükseldiğini ve bütün mem-leketlerde istihlâk bünyesinin gittikçe standart bir tipe yaklaştığını söylemiş-tir. Nihayet dış yardım mevzuunda, dış yardıma fazla ümit bağlanılmamasının doğru olacağını ilâve etmiştir.

Yukardaki iki hatip dinlendikten son-ra Viner'in raporu hakkında umumî mü-zakereler açılmıştır. Fransa, Pakistan, Sovyet Rusya, Mısır, İsrail, Brezilya, Po-lonya, Almanya, Japonya, Yunanistan'dan gelen iktisatçılar söz almışlardır. Bu ya-

zıda bütün konuşmaları nakletmeğe tabia-tıyla imkân yoktur. En şayanı dikkat o-lanları kısaca hülâsa etmeğe çalışacağım. Bandiu (Fransa) iktisaden geri kalmanın sebepleri meyanında psikolojik âmilleri ihmal etmemek lâzım geldiğini ileri sür-dü.

Quareshi (Pakistan) fakir memleketlerin dış ticarete bağlılığını belirterek ham mad-de ve ziraî maddelerin temevvüçleri ber-taraf edecek milletlerarası anlaşmaların akdini tavsiye etti.

Rubinstein (Sovyet Rusya) fakir mem-leketlerde gizli işsizliğin mevcut olduğ-u-nu, Sovyet Rusyada devletin idaresi al-tında cereyan eden muazzam sanayileşme hamlesiyle gizli işsizliğin Rusyada bertaraf edildiğini söyledi. Ayrıca emperyalizm ile müstemlekecilğin, bugün, siyasi sahada olmasa dahi, gizli şekillerde ikti-sadî sahada mevcut olduğunu iddia etti. Nasır (Mısır) Garp iktisatçılarının fakir

memleketlere nüfus hakkında tavsiyeler-de bulunmakla işin halledilemeyeceğini fakir memleketlerin Garp iktisatçıların-dan, meselâ nüfus başına geliri bir misli arttırmak için ne kadar zaman geçeceğini hesaplamalarını istediğini söyledi.

Gudin (Brezilya) Kendi memleketinden misaller vererek enflasyonun iktisadî kal-kınma için ne kadar büyük bir tehlike teşkil ettiğini gösterdi. Netice itibariyle enflasyon ikisadî büyümeyi hızlandırmak şöyle dursun yavaşlatmakta ve baltala-maktadır.

Viner'in raporunun müzakeresi Kong-renin en şayanı dikkat ve alâka cezbedici safhalarından birini teşkil etmiştir. Gelecek yazımda Kongrede görüşülen diğer raporlar ve cereyan eden müzakereler hakkında izahat verdikten sonra bu bey-nelmilel toplantı hakkında umumî mahi-yette bazı mütalealar ileri sürmek istiyorum.

Ayın Hukukî Haberleri

Atom Enerjisi Komisyonu

27/8/1956 tarih ve 6821 sayılı kanun-la "Atom Enerjisi Komisyonu" kurulması kabul edilmiştir. Başvekâlete bağlı olan bu komisyonun gayesi, "atom enerjisinin memleketin refah seviyesini yükseltmek ve âli menfaatlerini korumak maksadile tatbikatını temin etmek için yapılacak ilmi, iktisadî teknik ve idarî çalışmaları koordine, teşvik ve murakabe etmek" tir.

Atom Enerjisi komisyonu, Başvekil veya tensip edeceği zatın reisliği altında alâkalı vekâletler ve diğer resmî ve hu-susî teşekküller ile üniversiteler tarafın-dan gösterilecek namzetler arasında, İcra Vekilleri heyetince üç yıl müddetle tayin olunacak dokuz aza ile istişare heyeti re-isi ve Genel sekreterden teşekkül eder.

Atom Enerjisi İstişare Heyeti, Üni-versitelerin ilgili Fakültelerine bağlı öğ-retim üyelerile diğer ilgili teşekkül ve müesseselerde atom enerjisi sahasında ça-lışan mütehassıslar arasından, Atom E-nerjisi Komisyonunca seçilen, azalardan teşekkül eder.

(R. G. 9398; 4/9/1956)

Kaçakçılık

Kaçakçılığın Men ve Takibine dair 1918 sayılı kanunun bazı maddeleri 6829 sayılı kanunla değiştirilmiştir. Yürürlü-ğe giren bu kanunla, 5211 sayılı kanun da yürürlükten kaldırılmıştır.

6829 sayılı kanunla, 1918 sayılı kanu-nun 11, 14, 20, 25, 26, 27, 32, 35, 36, 38, 40, 44, 45, 57, 53, 54, 55, 56 ve 58. ci mad-deleri değiştirilmiştir.

Yeni kanun 7/9/1956 tarihinde yürür-lüğe girmiştir.

(R. G. 9401; 7/9/1956)

Milletlerarası Müzeler Konseyi

4895 sayılı kanunla katılmış bulundu-ğumuz Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) nun teşebbüsü ile Paris'te kurulmuş bulunan Milletler Arası Müzeler Konseyinin, Tür-kiye Millî Komitesine ait talimatname, İc-ra Vekilleri Heyetinin 4/7862 sayılı ve 24/8/1956 tarihli kararname ile kabul edilmiştir. Bu talimatnameye göre Millî Komitenin gayesi :

1) Türkiye müzelerini, ve müze men-suplarını milletler arası seviyede temsil etmek için bir teşkilât kurmak,

2) Müzeler ve müzecilik mesleğine mensup azalar arasında milletlerarası iş-birliğini inkişaf ettirmek,

3) Milletlerarası eğitim, bilim ve kül-tür teşekkülleri ile iş birliği yaparak mü-zeleri ve müzecilik mesleğine mensup a-zaların gayretlerini,

a) bilginin sağlanması, ilerlemesi ve neşri,

b) halk eğitiminin ve kültürünün ta-mimi,

c) bütün insanlar arasında karşılıklı danışmanın ve anlayışın sağlanması hu-suslarına tevcih etmektir.

(R. G. 9401; 7/9/1956)

İstihlâk Kanunu

31/8/1956 tarihinde kabul edilen 6830 sayılı İstihlâk Kanunu ile tatbikatta güç-lükler doğuran, 1295 tarihli Umumî İstim-lâk Kararnamesi, Millî Müdafaa ihtiyaç-ları için yapılacak istihlâklar hakkındaki kanun, Devlet Demir Yolları İstihlâk Ka-nunu ile diğer kanunlardaki istihlâkle a-lâkalı bazı maddeler kaldırılmıştır.

Amme hükmi şahıslarile müessesele-ri tarafından umumî menfaatler için lü-zumlu işlere tahsis edilmek üzere hususî şahıslara ait gayrimenkullerin ve kay-nakların istihlâki ile hususî şahıslar le-hine mahsus kanunlarına müsteniden ya-pılacak istihlâkler bu yeni kanun hüküm-lerine tabidir.

(R. G. 9402; 8/9/1956)

Orman Kanunu

31/8/1956 tarihinde kabul edilen 6831 sayılı Orman Kanunu, 3116 sayılı Orman Kanunu ile 5653 sayılı kanunları yürür-lükten kaldırmıştır.

8/9/1956 tarihinde yürürlüğe yeni Orman Kanununa göre: "Tabii olarak yetişen veya emekle yetiştirilen ağaç ve ağaççık toplulukları yerleri ile birlikte orman" sayılmıştır.

Sazlıklar, parklar, her çeşit dikenlikler Devlet ormanlarıyla bitişik olmayan ve yüz ölçümü üç hektardan yukarı bulunmayan sahipli arazideki her nevi ağaçlar ile kanunun birinci maddesinde sayılan hususlar ormandan sayılmamıştır.

Yeni kanun, Ormanları mülkiyet bakımından,

- Devlet Ormanları,
- hükmi şahsiyeti haiz âmme müesseselerine ait ormanlar,
- Hususî ormanlar olmak üzere üçe ayırılmıştır.

(R. G. 9402; 8/9/1966)

Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri

1/9/1956 tarihinde kabul edilen 6834 sayılı kanunla, 6010 sayılı kanunun birinci maddesi değiştirilmiştir.

"Şehir ve kasabalarda mahalle ihtiyar heyetleri seçimi her 4 senede bir, kasım ayının son pazarına rastlayan günde yapılır"

Yeni kanunla ilâve edilen muvakkat maddeye göre, şehir ve kasabalarda halen vazife görmekte bulunan mahalle muhtar ve ihtiyar heyetlerinin kanunî müddetleri 1958 senesi kasım ayının sonuna kadar devam edecektir.

(R. G. 9403; 10/9/1956)

Köy Muhtar ve İhtiyar Meclisi

1/9/1956 tarihinde kabul edilen 6835 sayılı kanunla, Köy muhtarlarının ve köy ihtiyar meclisi azalarının seçimi, her dört yılda bir kasım ayının son pazarına rastlayan günde yapılması ve halen vazifeli bulunan köy muhtar ve ihtiyar meclislerinin kanunî sürelerinin 1958 yılı kasım ayının sonuna kadar devam etmesi kabul edilmiştir.

(R. G. 9403; 10/9/1956)

Milletlerarası Finansman Kurumu 1/9/1956 tarihinde kabul edilen 6850 sayılı kanunla Milletler arası Finansman kurumuna katılmak üzere hükümete selâhiyet verilmiştir.

Milletlerarası Finansman kurumunun, gayesi, Ana anlaşmasının birinci madde-

sine göre bilhassa az gelişmiş bölgelerde aza memleketlerdeki müstahsil hususî teşebbüsün gelişmesini teşvik etmek suretiyle iktisadî inkişafa hizmet etmek ve böylece Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasının faaliyetini tamamlamaktır. Bu gayenin tahakkuku için kurum:

1) Makul şartlarla kâfi miktarda hususî sermaye temin edilmeyen hallerde, hususî sermayedarlarla birlikte; aza memleketlerin kalkınmasına yardım edebilecek olan müstahsil hususî teşebbüslerin tesis, islah ve tevsiinin finansmanına, alâkadar aza hükümetlerin ödeme teminatı olmaksızın yardım edecek;

2) Yatırım imkânlarını, yerli ve yabancı hususî sermayeyi ve tecrübeli işletme elemanlarını bir araya getirmeye çalışacak; ve

3) Yerli ve yabancı hususî sermayenin aza memleketlerde müstahsil yatırımlara akmasını teşci etmeye ve buna saik olacak şartların yaratılmasına yardım etmeğe çalışacaktır.

(R. G. 9403; 10/9/1956)

Okurların forumu

Liselerde Osmanlıca

Forum dergisine,

1 Eylül 1956 tarihli sayınızda, İstanbul'da Ağustos ayı içinde toplanan Pedagoji kongresinde bir profesörün liselerde osmanlıca okutulması hakkındaki teklifini tenkid ediyor, bu fikri "yersiz ve tehlikeli,, buluyorsunuz.

Size göre "Osmanlı edebiyatı, yalnız dili ile değil, düşünce tarzı ve imajları ile de bizim için artık kapanmış bir devrin edebiyatıdır." Binaenaleyh öğrenilmesine lüzum yoktur.

Fakat aynı sayıda, Cumhuriyetten önce yaşamış ve şiirlerini osmanlıca yazmış Tevfik Fikret'in bazı parçalarını neşrediyor ve bunları "ölmez mısralar" olarak takdim ediyorsunuz. Yoksa size göre Fikret, Cumhuriyet devri şairimidir ve şiirlerinde kullandığı yabancı kelime ve terkipler öztürkçemidir?

Sizin neşrettiğiniz olduğunuz en açık parçalarda bile Fikret, bugünkü neslin

manasını anlayamayacağı şu tabirleri kullanıyor: tuhe-i haşr, melâl, fezâ-seferda, duzeh, seyyie, tarafiyet, hasebiyyet, ne-sebiyyet, tehassür, müstahkar, ma'şer-i millet, iltikam, han-ı yaşına, han-ı zi safa, han-ı iştiha v.s.

Büyük Türk şâiri Fikret'in yazdıkları bunlardan ibret değildir: Rübâb-ı Şikeste ve Haluk'un Defteri'nde çok güzel şiirler vardır; kültürlü bir Türkün onları bilmesi lâzımdır. Fakat gerek neşrettiğiniz parçaları, gerek ötekilerini anlamak için "osmanlıca" bilmek şarttır. Sonra Cumhuriyetten önce değerli şiirler yazmış olan tek şâir Fikret de değildir. Bugün hürriyet davası güden bir gencin, büyük hürriyet kahramanı Namık Kemal ve arkadaşlarının eserlerini bilmesi fenâ mı olur? Atatürk bile büyük Nutkunu "osmanlıca" yani arapça, farsça karışık bir dil ile söylememiş midir? Her Türk gencinin onu anıyarak okumasını istemezmissiniz?

Osmanlıcanın aleyhinde bulunan siz bile eski yazı dilinden gelme yüzlerce kelime ve tâbir kullanıyorsunuz. Sadece o sayınızda çıkan makalelere şöyle bir göz atınca sizin o devri kapanmış dediğiniz dilden pek çok kelimeye rast geliyoruz: ikbal, istikbal, tanzim, gayri insanî, bakiyye, tasfiye, mütalea, tefsir, teşhis, va'de, mes'uliyet, tefekkür mütefekkir, tatminkâr, cephe, muhit, tatbikat, bil'akis, ta'viz, salim, amme, zihni faaliyet, nifak, müsamaha, kâzip, tahkikat, kifayet, istikrar, mülkiyet, hakimiyet, tâkibat, efkâr, şahsiyet, istifa, istimlak, münferit, tahdid, mutabık, müzahâr, keyfi tasarruf, hakkaniyet, te'yid, istişâri, zımnen tasvip, müeyyide, ihtirâzi kayıt ve daha yüzlerce kelime.

Sizin derginizi anlamak isteyen bir gencin dahi yüzlerce "eski" tâbiri bilmesi icap ediyor. Üniversiteye gelen genç orada daha ağır, daha yüklü bir ihtisas dili ile karşılaşılıyor. İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuasından (cilt : XV, sayı 7-3 1949 s. 561) her hangi bir sayfayı açarak okuyalım:

"Amme hizmeti, ammenin menfaatine matuf bulunmak hasebiyle, inkıtasız ve müdahaleden âri şekilde işlemek zorundadır. Halbuki Medenî kanunun mes'uliyete müteallık ahkâmı, idareye tatbik edilecek olsa bundan - idâre mamelekinin, ajan ve memurun kusuru sabit olan bütün hallerde, mes'uliyeti yüklenmesi sebebiyle hizmetin seyri sarsılabilir, tatile uğrayabilir, durabilir velhasıl müteessir olabilir,

Bugün Türkiye'de sudan yazılar hariç, bütün ciddi ve ilmi neşriyatta Osmanlıca'dan gelen, sadece terkipleri çözülmüş bir dil kullanılıyor. Bu bir vakıdır. Kültür nesilden nesle bu dil ile aktarılıyor.

Lisenin vazifesi gençleri yüksek tahsile, ihtisasa ve derin kültüre hazırlamaktır. Bunun vasıtası da başta dildir. Bugün kü nesil, maalesef, liseden bu dili öğrenerek çıkmıyor. Bundan dolayı üniversiteye gelince bocalıyor, derine gidemiyor, azla iktifa ediyor. Her ne denilirse denilsin, çünkü kültür dilimiz gibi, bugünkü kültür dilimizin kaynağı da Osmanlıcadır ve biz gençlerin eski ve yeni kültürü hazmetmelerini istiyorsak, onlara bu dili öğretmek mecburiyetindeyiz. Saygılarımla.

**İstanbul Üniversitesi
Prof. Mehmet Kaplan**

Eğitimimiz Üzerine bir Tenkit ve Düşündürdükleri

Forum Yazı Kurulu'na;

Memleketimizde, on yedi yıl gibi uzun müddet öğretmenlik yapmış olan Prof. Peters'in Türk talebeleri ve eğitimine dair yaptığı tenkidler, çeşitli düşünelere yol açmıştır. Yapılan tenkidler, zaman ve mekân bakımından uygun düşümebilir ve profesör, yurdumuzda bulunduğu sıralarda tenkide değer hareketlerde bulunmuş olabilir; fakat bu, onun tenkidlerinden bir şey kaybettirir mi? Sözleşmesinin aksine Türkçe bile öğrenmeyen ve ilgililerin ikazına rağmen pek az eser veren profesöre bunları hatırlatmak, tenkidlerine cevap teşkil etmez sanırım. Ancak, tenkidlerini ve bunların yok edilme yollarını zamanında ilgililere duyurmamış olması kendisi için iyi bir hareket sayılamaz.

Köşesinde sessiz sessiz oturup, bizlere kuvvetli gözlerle baktığı anlaşılabilir profesörün, tenkidlerini şu noktalarda toplayabiliriz:

- 1 — Türk öğrencileri ezbercidir.
- 2 — Liseden getirmesi icab eden asgari bilgiden mahrumdur.
- 3 — Tahsil ettiği bilim koluna karşı alâkasız ve isteksizdir.

Şunu kabul etmeliyiz ki, eğitim sisteminde teferruata verilen fazla önem, esasın önemini kaybettirmekte ve herşeyi aynı güçte zihin plâğına kaydettirmektedir. Alınan sesler kısa bir zaman içinde olduğu gibi verilmekte ve sonra, unutulmaktadır. Bu unutmaya normaldir; zira bu kadar geniş bilgini olduğu gibi saklanmasına imkân yoktur. Yeni alınacak bilgiler için, yer gösterilmesi lâzımdır. Küçükükükten kazanılan "herşeyi olduğu gibi hız etme itiyadı kolay kolay terkedilememekte ve bu bizi, "ilim hamallığına" götürmektedir. Nice kişiler bilirim ki, liselerde hayatının en ince noktasına kadar bildikleri edebî şahsiyetlerden akıllarında

kalan, hemen hemen isim aşinalığıdır; o kadar. Bugün, eğitim sistemimiz değişmeye başlamıştır. İmtahanlarda, sayfalar doluracağına, test sorularına verilen "e-vet" veya "hayır" larla konunun öğrenilip öğrenilmediği anlatılabilmektedir.

Nasıl ki, bir yeri pek fazla aydınlatırsak, gözlerimiz kamaşır ve o yer bizim için karanlık olursa, o kadar geniş görülen bahisler, bizim için meçhul kalmaktadır.

Atomun sırrını bile, bülbül gibi şakır şakır anlattığımız halde, bozulan zillimizi yapamamızın sebebi nedir? Sadece nazariyatta kalmışız, tatbiki çalışmaların olmayışı, bizi yanlış öğrenme yollarına götürmektedir. Son zamanlarda, bazı liselerimizde yeni bir eğitim sisteminin tatbikine başlandığını okumakta ve bundan müsbet neticeler alındığını duymaktayız.

Profesörün, bizleri tahsil kolumuza karşı isteksiz bulması fikrine katılamıyorum. Gerçi pek çoklarımız, hem okul hem parayı beraber düşünmek mecburiyetindeyiz ve memleketimizde maalesef meslek seçimlerinde tesadüfün rolü büyüktür. Malî sıkıntı, tabiidir ki, tahsil koluna menfi tesirini gösterecektir; fakat genç yaşta kazanılan ağır hayat tecrübeleri, tek çıkar yolun tahsil koluna sıkı sıkıya bağlanmak olduğunu anlatacak kuvvettedir. Ders kitaplarımızdan başka, konumuzla ilgili pek eser okumayız; bu yönden kayıtsızlığımızı kabul etmeliyiz. Ama, her alanda okunacak yeter derecede Türkçe eser var mıdır?

Özet olarak diyebiliriz ki, eğitim sistemimizde ihtiyaçların doğurduğu değişiklik başlamıştır. Eski sistemin sakatlıklarını, kendi üzerimizde bile görüp dururken, bunu bir yabancından duyunca neden şaşırıyoruz?

Saygılarımla.

Ankara, Dursun Şerbetçi

Millî Korunma kanunu Faydalı mı ?

Yazı Kurulu'na,

Derginizin 15/Eylül/1956 tarihli sayısında "Okurların Forumu" sütununda Ömer Şahin imzalı yazıya verdiğim şu cevabın neşrini rica eder, saygılarımı sunarım.

Sayın Ömer Şahin,

Yazınızda, son tadilleriyle tam manasıyla bir "iktisadi fevkalâde hal" kanunu mahiyetini alan Millî Korunma Kanunu'nun iktisadi hayatımız üzerindeki tesirlerini inceliyor ve "kanun tatbik edildiği müddetçe, zecri tedbirlerle iktisadi vaziyetimizin düzene gireceği" neticesine varıyorsunuz.

Ben şahsen sizinle bu konuda hem fikir değilim ve yazınızdaki belli başlı iddialarınız şöylece tenkit edilebilir kanaatindeyim.

Bilhassa son dünya hâbi içinde ve sonrası devresinde bir çok memleketlerde görülen umumî fiat artışları gerek halk gerekse Hükümet adamlarının bir çoğu tarafından tüccar sınıfının doymak bilmez ihtirası ve aşırı kazanç hırsı ile izah edilmek istenmiştir. Sizin de yazınızdan aynı neticeyi çıkarmak kabildir. Zira, bu kanun, sizin deyiminizle "bugüne kadar kazanılan anormal kazançlara sed çektiğinden..." umumî fiat artışlarını önlemiş ve ucuzluk sağlamıştır.

Kanaatimce pahalılığın sebebini bu şekilde, sadece tüccar sınıfının aşırı kazanç hırsına dayandırmak ve kâr hadlerini tesbit ve takyidi suretiyle daimî bir ucuzluğun temin edileceğini sanmak yalın kat bir düşünce olacaktır. Çünkü memleketimizin de içinde bulunduğu serbest iktisat rejiminin ana unsurlarından birisi kazancın azamileştirilmesi arzudur. Tam plânlı bir iktisat sistemine yer verilmedikçe bu prensip iktisadi hayatın ve faaliyetlerin temel unsuru olmaktan devam edecektir. Bu sebeptendir ki, bir iktisadi sistem değişikliğine razı olmadıkça vaz geçemeyeceğimiz bu unsurun mevcudiyeti bizi, fiatların umumî yükselişinin sebebini tüccarın anormal kazanç hırsında değil fakat başka bir şeyde aramağa sevkedecektir. Bizce bu sebep, memleketteki yekûn harcamaların yekûn mal hacmini aşması vakiasındadır. Bu realiteyi gözönünde tutarak fiat artışlarını önlemenin en müessir ve devamlı neticeler sağlayacak şeklinin, yekûn istihlâki kontrol altına almak ve onu yekûn mal hacmi seviyesine indirmek olacağını söyleyebiliriz. Yekûn istihlâkin kontrolü bir taraftan para ve Maliye siyasetine bir taraftan da ücret, fiat ve kârlara taallük edecektir. Fakat hiç bir zaman tek başına bir "zecri tedbirler manzumesi" fiat artışlarını devamlı ve nihai olarak önleyemeyecektir. Fiatların kontrolü ve kâr hadlerinin tayini ancak diğer tedbirlerle — ki bunları şu şekilde özetleyebiliriz: Vergilerin arttırılması, bilhassa vergi adaletini açıkça zedeleyen ziraî kazançların vergi muafiyeti konusuna bir son verilmesi, Devlet masraflarının kısılması, para ve kredi hacminin daraltılması, yatırımların gerek keyfiyet gerekse kemiyet itibariyle plânlanması, istihlâk maddelerinde muntazam ve adil bir vesika usulünün tatbiki vesair gibi — birlikte ve ahenkli bir tarzda yürütülürse pahalılığı önlemede müessir olabilir.

M. Korunma kanunu, iktisadi hayatımızda tek tedbir olarak kaldığı müddetçe ziraî sektörde esasen mevcut, bünyevi saklı işsizliğin yanında, bugün artık gören göz kılavuz istemez dedirtecek kadar elle tutulur hale gelen sımai sektör işsizliği daha da artacaktır. Diğer yandan, bahis konusu meselemizin esas sebebi olan aşırı talep ortadan kaldırılmadığı, bilakis fiat kontrolü sayesinde bir malî biraz daha ucuza alan ferdin elindeki igtira gücü genişlemiş olduğundan, bu hal fiat kontrolü sistemini yıkmaya çalışan kuvvetle-

ri, bilhassa karaborsayı teşvik ve takviye edecektir.

Nihayet müteşebbisin kazanç arzusu-na konan tahditler onu, yeni ve şumullü iş sahalarına atılmak veya içinde bulunduğu sahayı genişletmek için gereken rizikoları göze almaktan alıkoymacaktır. Bu ise istihsalin duraklamasına, hatta azalmasına sebebiyet verecektir. Azalan istihsal de, memleketteki yekün harcamalarla yekün mal hacmi arasında esasen mevcut olan muvazenesizliği büsbütün arttıracak, düşürülmeğe çalışılan fiatlar zaruri olarak yükselecektir.

Yazının 3. paragrafında belirtilen fikir de tenkit kaldırım zannındayım Zira piyasada görülen cüz'î fiat düşüşlerinin, otomatikman tasarruf hacmini genişleteceği söylenemez. Bu konuda, bilhassa şu husus gözden kaçırılmamalıdır;

Fiat kontrolü ve kâr hadlerinin tayini, zengin kimselerin gelirlerinde bir düşme hasıl edeceği gibi az gelirliler için de reel gelirlerini arttıracaktır. Bu ikinci sınıf, bir miktar düşen fiatlarla, eskisine nazaran daha geniş bir satın alma gücüne sahip olacaktır. Bir başka deyimle, fiat kontrolü gelirin zengin sınıftan az gelirliler sınıfına doğru yeniden tevzii gibi bir durum yaratacaktır. Gerçi bu, sosyal adalet mülhazaları bakımından tervec edilebilirse de iktisadi politika yönünden doğurduğu mahzurlar daha da önemlidir. Gerçekten gelirin bu yeni tevzii ile fakir sınıfın sağladığı reel gelir fazlaları yine istihlak gidecektir. Çünkü bu sınıfın istihlak temayülü geniştir. Halbuki yüksek gelirliler, gelirlerinde vuk'u bulacak bir artışın mühim bir kısmını tasarrufa ayırabilirler. İhtiyaçlarının büyük kısmı esasen tatmin edilmiştir. Kar hadlerinin idare adamlarının verdiği ve iktisadi bakımdan münakaşa götürebilecek bir takım kararlarla tayin ve tahdidi, onları tasarruf yapma imkanından alıkoymabilir. Demek ki, fiatların kontrol ve kâr hadlerinin tayin edilmesi tasarrufu arttırmayıp bilakis azaltmaktadır. Bunun doğuracağı mahzurlar ise aşikardır.

Saygılarımla....

İstanbul, Ümit Karaçak

— Bay Ö. Şahin'in mektubu Hakkında —

Forum Yazı Kurulu'na,

15 Eylül 1956 tarihli Forum dergisinde, Millî Korunma Kanunu başlıklı yazınızı okudum. Bu mevzuda sizinle bağdaşmayan fikirlerimi arz etmek istiyorum.

M. K. K. mer'iyete girdikten sonra birçok malların fiatlarında bir düşüşün meydana geldiği ir vakıdır Ancak, sizin belirttiğiniz gibi "piyasadaki malların" hepsinin fiatlarında bir azalma görülmemiştir. Diğer bir ifade ile, yapılan müdahale bazı sahalara teşmil edilmemiştir. Bu durum, iktisadi prensipler muvacehesinde mucibi tenkittir.

M. K. K. nun menfi tesirlerinden biri de . paranın tedavül sür'atini arttıracak

enflasyonu tazyik etmesidir. Fiatlarda meydana gelen düşüş, esasen son senelerde yükselmiş olan istihlakî, daha fazla teşvik etmiş, fiat yüksekliği dolayısıyla tatmin edilemeyen ihtiyaçlar giderilmiş; binnetice, piyasadaki mal stokunda büyük bir azalma meydana gelmiştir. Piyasadaki bu boşluk iki kaynağın yardımıyla doldurulabilir: 1 — Dahili istihsal, 2 — İthalat.

1 — Kısa vadede, dahili istihsal'de bu boşluğu dolduracak kadar bir artış olabileceğini gösteren hiçbir imkânla sahip değiliz. Kaldığı, son günlerde popüler olan "işsizlik" davası, bilhassa sanayi sektöründe istihsalin düşmekte olduğunu ihsas etmektedir. Üstelik, tatminkâr olmayan kâr marjları, hususî sektör yatırımlarını baltalar mahiyetindedir. Devlet yatırımlarında ise, geçen seneye nisbetle, reel bir düşüş olduğunu ilâve edersek, M. K. K. dolayısıyla aşırı derecede artan istihlak talebini karşılamak için dahili istihsalden medet ummanın, biraz hayale kapılmak olduğunu anlıyabiliriz.

Diğer taraftan, "İhtiyaçlar eskisinden daha ucuza temin edildiğinden tasarruf imkânları ortaya çıkacak, yatırımlarımız için lüzumlu miktarın hiç olmasa bir kısmını daha dahilden tedarik imkânları doğacaktır." şeklindeki mülhazanız bana realiteden çok uzak göründü. Tasarrufta bir artışın olacağını kabul etsek dahi, mezkur artışın behemahal yatırım sahasında kullanılacağını iddia edemeyiz. Bu keyfiyet normal şartlar altında, marjinal istihlak temayülüne bağlıdır. Kaldığı, yatırım yapılabilmesi için, kârlılık imkânları olan sahalarda mevcut olması lâzımdır. Son olarak tesbit edilen ve pek tatminkâr olmayan kâr marjları ile yukardaki prensip tenakuz halinde değil mi? Şayet, bahis konusu tasarruf bütçeden bekleniyorsa, bu keyfiyette kabili münakaşadır. Bütçemizin varidat kısmında büyük bir rol oynayan Gelir Vergisi'nin bu mali yıl sonunda bir azalma göstereceğini tahmin etmek mümkündür zannedirim.

Fikirleriniz arasındaki bir tenakuz'a işaret etmeden ithalat konusuna geçemeyeceğim: Liberal sistemi tatbik eden modern memleketlerdeki kâr marjlarının, M. K. K.'dakilere tekabül ettiğini (Bu'da ayrı bir münakaşa mevzuu olabilir,) söyledikten sonra, kâr hadlerinin eskiye nazaran azlığı dolayısıyla karaborsanın doğabileceğine işaret ediyorsunuz. Liberal

bir memlekette, uzun vadede, Arz ve Talep'le takarrür eden fiat Normal Fiat'tır. M. K. K.'nun tesbit ettiği fiatlarda normal fiata tekabül ettiğine göre, karaborsa niçin doğsun?

2 — İstihlak talebini karşılayacak olan ikinci kaynak ithalattır. Ancak ithalatı ihracatla birlikte tahlil etmek daha doğru olur.

M. K. K.'dan sonra paramızın kıymetinde sunni bir artış olmuştur. Bu artışın bir dereceye kadar - nazari olarak - ihracatı teşvik edeceğini de kabul edebiliriz. Fakat, sizin gayet basit rekilde hallettiğiniz gibi; ihracattaki artışla hem dış borçlarımızı tasfiye etmek ve hemde memleketimizdeki efektif talebi karşılamak keyfiyeti uzun bir zamana mütevakkıftır. İstihsal potansiyelimizin piyasada mal darlığına meydan vermeyecek kadar ithalat yapmağa ve aynı zamanda dış borçları tekiye etmeğe müsait olmadığımız - eksik'de olsa - elimizdeki istatistiklerin seyrinden anlıyabiliriz. Bu mevzuu hal babında üç alternatifle karşı karşıya kahyoruz: A) İthalatı tamamen durduralım ve elimizdeki bütün imkânları borçlarımızı tasfiyeye tahsis edelim. B) İthalat kapılarını açalım, elimizdeki bütün imkânları, ithal yoluyla ve dahili istihsalde, talebi karşılamaya tahsis edelim. C) Zaruri malları ithal edelim ve şayet varsa, ihraç fazlası ile borçlarımızı ödeyelim.

Bu alternatiflerden en makulu ve tatbik mevkiinde olanı sonucusudur. Bu şartlar altında mecmu efektif talebin, daha bilemeyeceğimiz bir müddete kadar tam mânasıyla karşılanamayacağı aşikardır. Üstelik, nazari düşünülürse, düşük fiatlar dolayısıyla yapılan ithalatın eskisine nisbetle daha çabuk istihlak edileceğini ve dolayısıyla ihtiyaç tatmin edilinceye kadar sık, sık ithal taleplerinin doğacağını ve bununla döviz rezervlerini tazyik edeceğini söyleyebiliriz. Halbuki, kâr marjlarının düşük olması dolayısıyla bu mekanizma tam tersine işlemiş ve M. K. K.'dan sonra ithal talebinde büyük bir düşüş görülmüştür. Bizi bu şekilde düşünmeğe sevkeden saik; Merkez Bankası nezdindeki % 10'ların büyük bir kısmının ithalatacılar tarafından geri alınmış olmasıdır.

Netice olarak diyebiliriz ki; M. K. K. biraz geç kalmış bir tedbir olup beklediğiniz neticeleri vermesi ihtimali zayıftır.

İstanbul, İnal ATAÇ

KAVAKLIDERE
Yakut Damlası

İdarecilere Daha Neler Öğretmeli

Osmanlı İmparatorluğu devrinde uzun asırlar ihmale uğramış Millet ve Memleketimizin, kısa yoldan kalkındırılıp refaha ulaştırılabilmesi için kendi gerçeklerimizi ve imkânlarımızı tanımak; çalışmalarımızı ona göre ayarlamak zorundayız.

Çalışmak için sevmek, sevmek için bilmek ve tanımak lâzımdır. Bu bakımdan memleketimizin bütün cepheleriyle tanınması ve tanıtılması konusu, bizim için hayati bir önem taşır.

Kabul etmek lâzımdır ki, bu konudaki mevcut bilgilerimiz noksansız olmaktan çok uzaktır; ve hâlâ tek taraflı bir görüşle yazılmış yabancı kaynaklardan fayda umulmaktadır. Tabir caizse, memleketimizi yeniden keşfetmek; hayat ve hamle kaynağı olan Millî Benlik Şuurunu zihinlerde kökleştirmek mecburiyetindeyiz.

Her alanda olduğu gibi kendimizi tanıma alanında da, ilmi ve verimli çalışmalar Cumhuriyet devrinde başlamış ve azımsanmaz sonuçlar sağlamıştır. Fakat memleket mevzuları o kadar bâkir ve incelenecek ihtiyaç ve imkânlar o kadar çoktur ki, hepsinin mütehassıslarınca tetkik edilmesi ve gereğince iş görülmesi uzun senelere ihtiyaç gösterebilir. Bu itibarla mesleği ne olursa olsun, her münevverin bu uğurda seferber olması; elde ettiği ilkel bilgileri ilim adamlarının tetkiklerine arzetmesi bir vatan borcu sayılmaktadır.

Bu borcu bir hevesli olarak en iyi şekilde yerine getirebilecek olanların başında şüphe yok ki idare, âmirleri gelir. Çünkü onlar, elde ettikleri nazari bilgileri uygulama bakımından memleketi karış karış gezmek ve halkla çok yakından temas etmek gibi bazı mühim maddi imkânlarla sahip bulunmaktadır. Bununla beraber, San'at Tarihi ve Arkeoloji gibi temel bilgilerden mahrum idare âmirlerinin de en fazla ilgi duyabilecekleri tarih tetkikleri yönünden yeter derecede hazırlıklı oldukları ve gerekli fiyiyi gösterecekleri iddia olunamaz. Anlamadığımız bir konuya karşı ilgisiz ve sevgisiz kalmayı tabii bulmak icap eder. Bu ilgisizlik çok zaman şahsi olmaktan ziyade telâfisi imkânsız millî kayıplara yol açabilir. Gerçekten, İmparatorluk devrinde Tarih hazinemizi teşkil eden san'at eserlerinden bir kısmı, onların değerlerini takdirden âciz Hükümet adamlarının ve idarecilerinin ilgisiz ve ihmalcî davranışları neticesinde Avrupaya kaçırılmış; şehirlerin, müzelelerin baş tacı olmuştur.

Bu gün aydınlarımızın umumi kültürü, bu türlü tarihî eserlerin kaçırılmasına ve kaybolmasına meydan vermeyecek kadar geniş olmakla beraber onları, memleketi tanımaya sevkedecek kadar esassız değildir. Onlar, ehline çok şeyler söyleyen tarihî eserleri ve kalıntılarını konuşmaktan; toprak altından çıkmış bir seramiğin, işlemeli bir sütun başlığının devrini ve değerini tayin etmekten âcizdirler. Bu sebeple, Tarih ve san'at değeri olan eserlerin korunmasını âmir mevzuat hükümleri dahi tam bir şekilde uygulanmamaktadır. Esasen eski olan mevzuat, maksadı sağla-

maktan çok uzak olup sür'atli bir şekilde yenilenmeye muhtaçtır.

Eğer günlük çalışmalar dışında idarecilerden memleketin tanınması ve bilhassa tarihinin aydınlatılması mevzularında bir hizmet bekleniyorsa - ki bu lüzumu belirtmeğe çalışıyoruz - mektep ve fakülterde, eski eserlerden cemiyetlerin eski yaşayışlarını öğrenme, ilmi olan Arkeolojiyi ve san'at bakımından kıymeti olan eser ve yapıları tetkik etmek, ilmi olan San'at Tarihini ana hatlarıyla olsun tedris etmek ve meslek hayatına atıldıkları zaman ilgili neşriyatı kendilerine ulaştırmak lâzımdır. Bu lüzumun İmparatorluk devrinde duyularak 1887 ıslahatında Mektebi Mülkiye programlarına ilm-i Âsârî Âtika (Arkeoloji) ve İlm-i Ahvalî Akvam (Etnoğrafya) derslerinin konduğunu sayın Ali Çankayanın (Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler) adlı büyük eserinden öğreniyoruz. (S: 46) Bu ileri görüşün sahibi Maarif idarecisini hürmet ve hayranlıkla yad etmek isteriz. Bu bilgilerin bilâhare programlardan çıkarılmış olmasını bunların lüzumsuzluklarının sabit olmasından ziyade, Mektebi Mülkiyenin artık büyük ve uzağı görür idarecilerden mahrum kaldığının bir delili olarak karşılamak; ve müteakip senelerde bahse konu bilgilerin okul ve fakülte programlarına konamaması olmasını büyük bir boşluk olarak kabul etmek lâzımdır.

Düşündüklerimizin yetkilileri düşündürdüğünü görmekte bahtiyarlığımız sonsuz olacaktır.

Ayaş Kaymakamı
Mehmet ALDAN

T. C. ZİRAAT BANKASI

Yurt içinde 532 Şube ve Ajansı, dünyanın her tarafındaki muhabirleriyle sayın müşterilerinin emrindedir.

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları
1956 ikramiye tutarı

2.000.000 Liradır.

Bu Zengin Plânda
Gayrimenkuller, dolgun para ikrami
yeleri, eşya, traktör, ziraat aletleri
bulunmaktadır.

1000

Meskenlik Garanti Mahallesi

GARANTİ BANKASININ

Kuruluşunun X. yılı münasebeti ile sayın müşterileri için hazırladığı bir çok kolaylıkları haiz bir plândır. Bankamız işlerinden etraflı malûmat isteyiniz.

Paranızın, İşinizin, İstikbalinizin Garantisidir.

Ne Diyorlar

Totaliter Bir Memlekette Vatandaş ve Yabancı Münasebetleri

Yabancıların Sovyet Rusyadaki kadar günlük hayatın akımından uzak bulunduğunda memleketler dünyada azdır.

Filhakika bir yabancı muhabir çoğu zaman başlıca Sovyet liderlerini görüp onlarla konuşmanın, vasat vatandaşla temas etmekten daha kolay olduğu hükmüne varır.

Arada sırada bir Rus'un bir yabancı ile görüşmesi, onunla konuşmaktan çekinmemesi, güzel bir surpriz tesiri yaratır, fakat bu gibi karşılaşmalar pek mahduttur. Nadiren âni ve geçici hareketler olmaktan çıkarlar. Her şeye rağmen bu temaslar zamanla daha tipik bir hareket tarzı haline gelebilecekleri ümidini vermektedirler.

Şüpheli bir tavır, uzun seneler devam etmiş bir telkinin mahsulu ise, ortadan kaldırılmasına matuf bir program bile, (ve böyle bir programın tatbikine geçilmemiştir) tutumun değişmesini zorlukla temin eder.

Hariçten gelen ziyaretçi ile vasat vatandaş arasındaki esas manialardan biri mesken meselesidir. Bütün ecnebler için temin edilen meskenler, yalnız yabancılara tahsis edilen binalar içindedir. Böylece konuşulan, ve çocukların oyun arkadaşları, nadiren Rustr.

Ancak büyük güçlükler sayesinde ki bir Rus vatandaşı bir ecnebinin evinde yemek veya içki davetine icabet etmeye ikna ettirilebilir.

Senelerdenberi bir arada yaşamış olan bir çok Amerikalı ve ecnebi evine daha tek bir Rus misafiri girmemiştir. Sovyet devlet memurları bir yabancı sefaret veya evde yapılan davetlere karşı biraz daha az çekingen davranırlar, fakat bu ziyaretler umumiyetle resmi davetlere inhisar eder.

En fazla tecrit edilen ve bu tecridin en az farkına varan ecnebler, Sovyetler Birliğine akınları gittikçe artan turistlerdir. Programları ve bulunacakları temaslar dikkatli bir elemeye tabi tutulur ve Sovyet âlemi ile olan alış verişleri çoğu zaman Inturist ismindeki resmi turizm müessesesinin memurlarıyla olan temaslarını geçmez.

Ecneblerin bir çoğunu Sovyet vatandaşları ile irtibat temin etmelerine mani

olan mühim engellerden biri lisandır. En büyük şehirlerde bile resmi bir memuriyetleri olmayıp yabancı dil bilenlerin sayısı azdır. Buranın vasat insanı bir yabancı ile doğrudan doğruya temas etmekten çekindiği gibi devlet hesabına çalışan bir tercüman vasıtasile bu teması temin etmekten hatta daha fazla korkar.

Seyahat üzerindeki tahditler de ecneblerin hareketlerini kontrol etmeye yaramaktadır. Moskova haricine yapılan seyahatler izine tabidir. Eskiden yabancılara kapalı olan birçok yasak bölgeler ziyaretçilere yavaş yavaş açılmaktadır, fakat bugün bile Sovyet Rusyanın geniş bir kesimi, vatandaş olmayanların ve hattâ vatandaşların mucip bir sebep göstermeksizin, ziyaretlerine açık bulundurulmamaktadır.

Sovyet cemaatından bu şekilde tecrid edilmiş olan yabancılar, birçok memle-

ketlerdekinden de fazla birbirleriyle sıkı temas tesis etmek mecburiyetindedirler.

Uzun zamandanberi burada bulunmuş olanların bir şikâyeti de bir müddet sonra aynı tip davetlerle ve bu davetlerde aynı insanlarla karşılaştıklarıdır. Ecnebi diplomatlar mütemadiyen birbirlerini davet etmek vaziyetine düşmüşlerdir. İngiliz veya Amerikan sefaretleri gibi büyük sefaretler, ihtiyaçlarını kendileri temin eden cemaatler haline gelme temayülünü gösterirler.

Ecnebler için en rağbette bir buluşma yeri de Amerikan sefaretinin enerjik azaları sayesinde klub ve halkevi karışımı bir müessese olarak işletilen **Amerika House**'dır. Bu müessese birçok ecnebler için en çok beğendikleri bir lokal, sinaması olan, dansedip, içip, tombala oynayabildikleri ve umumiyetle rahat edebilecekleri bir yer haline gelmiştir.

İngilizler buna benzer bir klub işletmektedirler ve bu kulüp de, bilhassa gösterilen İngiliz filmleri sayesinde aynı rağbete mazhar olmuştur.

Moskovada birinci sınıf gece klübü yerine geçecek hiç bir lokal mevcut değildir ve gece en çok gidilen eğlence yerleri, yemeği ve orkestrası iyi olan lokantalarlardır. Fakat fiyatların yüksekliği ecneblerin buraya müdâvim olmalarına mani olmaktadır.

Rus usulü mucibince ecnebler de ekseri davetlerini evlerinde yaparlar. Fakat ecnebler ecnebleri ve Ruslar da yalnız Rusları davet ederler. "Şahsi temasların arttırılması" mevzuunda söylenenlere rağmen iki alem nadiren karşılaşır.

N. Y. Times, 13.9.1956

EMNİYET SANDIĞI

1956 Yılı TASARRUF HESAPLARI
İKRAMİYELERİ

450.000 Liradır

Çiftelhavuzlar'da
BAHÇELİ EVLER
APARTMAN DAİRELERİ

Bahçelievler'de
ARSALAR
EV, APARTMAN DAİRESİ ve
ARSA'yı kazananlara
(20.000) liraya kadar

KREDİ
Zengin PARA İkramiyeleri
Ayrıca

1.500.000 Liradır.

MESKEN KREDİLERİ
Şimdiden hesap açtınız.
Her (150) liraya bir kur'a.

Kültür ve Sanat

Bölük Pörçük Düşünceler

Muvaffak ŞEREF

Yeditepe dergisinin 1 Eylül sayısında, Oktay Rifat'ın "Sanat Endüstrisi" başlıklı bir yazısı çıktı. Yakup Kadri Karaosmanoğlu:

"Bizde, her eser buz üstünde bir yazı, her söz çöl ortasında bir haykırıdır. Bir göz açıp kapayıp zarfında hepsi silinir, dağılır gider ve meydana o buz sathı ile o çöl engininden başka bir şey kalmaz. Bu iki boş düzlükte ise, her mevsim sonu, her kuşak değişimi, her şeye yeniden başlandığı görülür."

diye yazmış. Karaosmanoğlu'nun, bir gazeteden alınarak Yeditepe'nin 1 Ağustos sayısında yayımlanan "Mutlu Azınlık" başlıklı yazısının bütününden anlaşılıyor ki yazar, bizde sanat eserlerinin unutulmamasından, bu yüzden bir sanat geleneği kurulamamasından dertli. Eski mes'ele, ama gerçekten ehemliyetli.

İlkin bu görüşün yerinde olup olmadığını tartışmak lüzum elbet. Bugünkü sanat eserlerimizde daha eskilerin etkilerini, izlerini de bulmak mümkün ya, hele Cumhuriyet devrinde çeşitli sanat kollarımızda gelenekler kurulduğunu gösteren belirtiler karşısında, Karaosmanoğlu'nun ve onun gibi düşünenlerin böyle kesin hükümlere varmalarının, böylesine dertlenmelerinin yersiz olduğu da pekâlâ söylenebilir. Her neyse, asıl konumuz bu değil. Oktay Rifat:

"Bay Karaosmanoğlu biraz edebiyatlı söylüyor ama doğru söyledikleri"

diyerek, Karaosmanoğlu'nun görüşüne katılmış. Bunun ardından ne geleceğini umarsınız? Hele, Oktay Rifat'ın sanat görüşünü, sanatı toplumun bir ürünü saydığını biliyorsanız, yazarın bu konuda neler diyeceğini sanırsınız?

Toplumumuzun, mümkün mertebeye gerilerden, hiç olmazsa Tanzimat'tan bu yana, ekonomide, politikada, yaşama ve inanışta, öğretim ve eğitim, bilim, dil gibi çeşitli, hem de birbirine bağlı alanlarda uğradığı değişiklikleri, kısaca da olsa, anlatacak. Başta Batı toplumları gelmek üzere başka toplumlarla münasebetlerimizi, bu arada Batının toplumumuz üzerindeki, gene o çeşitli hem de birbirine bağlı yönler-

den, etkilerini ana çizgileriyle gösterecek. Şiir, hikâye, roman, tiyatro, resim, musiki, yapı gibi çeşitli sanat ürünlerimizin, yahut bunlardan birinin, bu olayların, bu arada Batının çeşitli sanat çığırının etkileri altında nasıl, ne türlü öz ve biçimlerle meydana geldiğini belirtecek. Bir yandan, eserleri unutulmaması başlıca sanatçılarımızın, bir yandan da, son zamanlarda sık sık kullanılan bir deyimle "mutlu azınlık" a bağlı olan okuyucu, seyirci, dinleyici zümresinin Türkiye'mizi meydana getiren kitleler milyonlar içindeki oranlarını, yerlerini, kazanç ve yaşama şekillerini, inancı ve davranışlarını açıklayacak. Karaosmanoğlu ve bir çokları ile birlikte vardıkları sonucun sebeplerini böylece açıklayacak. Değil mi?

Oktay Rifat böyle yapmıyor, mes'eleyi ilk adımda başka bir çığıra döküyor:

"Tanzimattan bu yana kendimize batılılarınki gibi bir sanat, bir edebiyat bulmaya çalıştık. Çeşitli sanat çığırını memleketimize getirdik. Ama bunlardan hiç biri burada canlı kalmadı, burada kökle-nip istenilen ürünü vermedi... Her kuşak, yeniden batıya başvurmak zorunda kaldı."

diyerek, bizde sanat eserlerinin unutulmaması, bu yüzden bir sanat geleneği kurulmaması sebebini, batıdan getirilen çığır-ların toprağımıza alışmamasında buluyor. Yazısından bir şeyler öğrenmek isteyenler birkere bu yönden yanılacaklar. Sonra, batıdan getirilen bir çığırın burada tutmamasıyla işin biteceğini sanacaklar.

Oktay Rifat, batıdan getirilen çığır-ların burada kökle-nip istenilen ürünü vermemesi sebeplerini de şöyle anlatıyor:

"Neden bu böyle oldu, neden bu hâlâ böyle gidiyor? Bence biz hiç bir zaman romanın, şiirin, resmin ne olduğunu doğru dürüst anlamadık... Batıdaki sanat çığırını memleketimize getiren sanatçılarımız önce bu çığırını doğru dürüst anlamadılar, hiç bir sanat çığırını bütünüyle memlekete gelememiştir."

Demek sebep bunlar: biz anlamamış-sız, getirenler anlamamışlar, bütünüyle gelememiş. Peki neden anlamamışız, neden anlamamışlar, neden bütünüyle gele-

memiş? Oktay Rifat'ın yazısından bir şeyler öğrenmek isteyenler, bu soruları hemen sormıyacaklar mı? Bizde sanat geleneği neden kurulamadı? sorusu zihinlerinde düğümlenmiş dururken, bir de bu sorular! Yazık değil mi başlarına? Ya hele yanlış hükümlere varırlarsa, doğru dürüst neyi anladık sanki, bizde sahiden iş yok, deyiverirlerse? Yazar:

Sanat çığırını, düşünce, duygu, beğeni olarak bir bütündür. Tıpkı canlı varlıklar gibi, bir sanat çığırını da doğar, büyür, gelişir, yeni çığırlara yol açar, sonra ölür.

demiş. Haşim'in Fransız Sembolizmini anlamadığını, Régnier'yi usta sandığını, Paul Valéry'yi neden sonra sevip okumağa başladığını, Mallarmé'nin şiirlerini de anlamadığını, anlasaydı Acem Aşiran peşrevini değil, Claude Debussy'yi dinleyecek, duvarlarına empresyonistlerin resimlerinin kopyalarını asacak iddiğini, Namık Kemal ile Hamid'in de romantizmi anlamadıklarını söylemiş Okuyucu, bu delilsiz, izahsız, kesin hükümlerden ne gibi bilgiler edinmiş olacak ki, durmadan bölünüp çoğalan tek hücreliler gibi, sayıları gittikçe artan soruları çözebilirsin? Üstelik belki de, Namık Kemal'in, Hamid'in, Haşim'in sanat bakımından zayıf yönlerinin derin ve gerçek sebeplerini, romantizmi, Sembolizmi, Valéry'yi, Mallarmé'yi anlamamış Debussy'yi dinlememiş olmaları sanacak. Hamid'in avrupalı, hattâ monden hayatının neticeyi değiştirmediyi belki de hatırlayamıyacak.

Yazar, bir de çare bulmuş derde:

Yollarımızı yapmak, dokumacılığı kalkındırmak, ne bileyim memleketimizde konserveciliği geliştirmek için batıdan uzmanlar, bilirkişiler getirttiğimiz gibi bir de sanat uzmanı getirebilseydik belki bize doğru yolu gösterirdi.

diyor. Şüphe yok ki latife ediyor. Ama okuyucuları arasında bu latifeyi ciddiye alacaklar, fakültelerimizde, akademimizde, konservatuvarlarımızda, tiyatrolarımızda sanat teorilerini, sanat tarihini, türlü sanat tekniklerini, bu arada batının çeşitli sanat çığırını öğreten profesörlerden, öğretmenlerden ayrı uzmanlar, bilirkişiler bulunabileceğini düşünecekler çıkması ihtimali yok mudur? Bir latife uğruna böyle bir tehlikeyi göze almağa değer mi?

Derken, bir de bakıyorsunuz ki yazar, bir başka konuya sığırmış: Biz sanatın yaşama ile ilgisini de hiç bir zaman kuramamışız. Romanın trende, vapurda hoş vakit geçirmek için okunabileceğini, resmin yapı sanatının bir parçası olduğunu kestirememişiz. Sanata hep havada anlamlar vermişiz. Sanatın, taze balık yemek, iyi süt içmek gibi bir ihtiyaçtan doğduğunu kavrayamamışız, güzel sanatlarla öteki sanatlar arasında dağ gibi ayrımlar olduğunu sanmışız. Halbuki konserveciliğin nasıl işçisi, fabrikası, müşterisi, alıcısı, satıcısı, tüccarı, pazarı varsa, sanatın

da sanatçısı, dükkâncısı, toptancısı, yarıcısı, müşterisi, pazarı varmış. Batıda bütün sanatlar birer endüstri haline gelmiş. Bu arada bir güzel sanatlar endüstrisi de kurulmuş. Biz memleketimizde böyle bir düzen kurmaya özenmemişiz. Özenseymişiz, batıdan romanı alırken beraberinde okuma yazmayı da getirmeğe çalışmışız.

Oktay Rifat'ın yazısından aldığımız bu sözlerin doğrusu var, yanlış var, üzerinde tartışılması lâzımgeleni var. Yanlış doğru, ama her biri bölük pörçük bir düşünceyi belirtmekten ileri gitmiyor. Yazıda çözümlenmesini beklediğiniz "Bizde sanat geleneği neden kurulamadı?" sorusu, Oktay Rifat'ın ortaya attığı ikinci mes'ele, "Batının çeşitli sanat çığrıları neden toprağımıza alışmadı?" sorusu ve sonraki sorular ise hep cevapsız. Sanat, taze balık yemek gibi bir ihtiyaçtan doğuyormuş... Batıda bir güzel sanatlar endüstrisi kurulmuş. Oktay Rifat'ın yazısından bir şeyler öğrenmek isteyenler bir de bunları çözmeğe uğraşacaklar.

Hele şu güzel sanatlar endüstrisi! Güzel sanatların da ticaret maksatlarına bağlanması olacak. Batının zaafılarından biri. Oktay Rifat her halde başka bir anlamda kullanmış. Öyle de olsa, zorlama bir bileşim. Okuyucu ne yapsın, ne desin şimdi? Ya gene bizim mes'ele ne oldu, bizde sanat geleneği neden kurulamıyor? diye sorarsa? Güzel sanatlar endüstrisini henüz kuramadık da ondan mı diyeceğiz?

Bir de okuma yazma mes'elesini! Memleketimizde bir güzel sanatlar endüstrisi düzeni kurmağa özenseymişiz, batıdan romanı alırken beraberinde okuma yazmayı da getirmeğe çalışmışız. Okuma yazmanın, memleketimizde sanat geleneği kurulması mes'elesiyse, hatta batının sanat çığrılarının memleketimizde tutunması mes'elesiyse ilgisi yok değil. Romanla da var elbet. Belki güzel sanatlar endüstrisiyle de. Ama her halde asıl sorumuzu ve şükelleri, böyle bölük pörçük ilintilerle çözmeğe imkân yok.

Sonunda, Pekiy ne yapmalı? diyor yazar:

Her şeye yeniden başlamalı, edebiyatçı olarak uyanık, bilgili, hiç olmazsa bir politikacı kadar cesaretli olmak zorundayız. Sanat eserinin sürümüne, gelişmesine set çeken kanunların kalkmasını sanat derneklerimiz istemeli. İktidar hükümetlerinin millî eğitim politikası bizi en az bir şiir, bir roman kadar ilgilendirmeli.

İyi, güzel ama bunlar nasihat, hem de bölük pörçük! Ya bizim mes'ele, Oktay Rifat'ın zihnimize soktuğu öbür mes'eleler? Karaosmanoğlu'nun edebiyatçı deyimleriyle, neden her eser buz üstünde bir yazı, her söz çöl ortasında bir haykırış, neden her mevsim sonu, her kuşak değişimi her

şeye yeniden başlandığı görülüyor? Oktay Rifat'ın deyimleriyle, batıdan getirdiğimiz çeşitli sanat çığrılarından hiç biri burada neden canlı kalmadı, köklenip istenilen ürünü vermedi? Romanı, sembolizmi, romantizmi, batının çeşitli sanat çığrılarını eskiler neden anlamadılar, bizler neden anlamadık? Haşim öleli yirmi yılı aşti, neden hâlâ Acem Aşiran peşrevi dinleniyor?

Oktay Rifat'ın yazısından bir şeyler öğrenmek isteyenler ne desinler? "Bizler bölük pörçük düşünmekten, yazmaktan da hâlâ kurtulamadık" diyeni çıkarsa, bugünkü şiir dilimizin kanaatimce en hünerli ustalarından olan Oktay Rifat da mâzur, haklı görmez mi?

Şiir Üstüne

Turgut UYAR

Birisi bana bir şiirini okuyup da düşüncemi soracak diye korkarım. Bazı bazı oluyor, ne diyeceğimi şaşırıyorum. Kara bir duygu çöküyor içime. Bana başkalarının verdiği önemi kendim de kabullenmişim de bilgiçlik taslamışım sanıyorum. Utanıyorum, sıkılıyorum.

Bu işin her zaman iki yönü var. Biri şiirini okuyana söyleyecekleriniz öbürü gerçekten düşündüğünüz. Çoğu zaman bir de üçüncü yönü oluyor, o da şiirin size hiçbir şey düşündürmediği.

Kişioğlunda, gerçekten düşündüğünü söylememek huyunu hep ayıp saydık. Ben böyle düşünmüyorum. Düşünüleni doğru doğru söylemeyi ayıp kişioğluna, erdemli kişioğluna ayıp saymıyorum. Kişi düşündüğünü söylemez karşısındakini kırmaktan, üzmetten, incitmekten çekinir. Ama düşünmediğini de söylemez. Bu yerilmesi gereken bir kişiyi övmek demek değildir. Düşündüklerini söylememektir, susmaktır. Bir kişioğlunu kırmaktan, incitmekten korkmak erdemsizlik değil ayıp değil olsa olsa yufka yüreklilik hatta iyi yürekliliktir, diye düşünüyorum.

Böylece o ozan geliyor, size şiirini okuyor, bitince yüzünüze bakıyor. Şiirinin gerçekten güzel olması da mümkün. Beğeniyorsunuz, güzel diyorsunuz. Kanmıyor, kanıt istiyor, açıklamamızı istiyor. Oysa ben, bir şiirin neden yahut nelerle güzel olabileceğinin saptanacağını, ölçülüp belirtilebileceğini hiç sanmıyorum. Bu her zaman bir ölçü değil bir sezgi işidir. Bir şiir güzeldir ama güzelliğinin nedenleri açıklanamaz. Güzelliği, ululuğu bilinir sezilir ama ölçüleri bulunamaz. Ama o ozan istiyor. İyi kötü bir şeyler bulup söylüyorsunuz. Bu söylediklerinizin çoğu zaman şiirin güzelliği ile, güzellik yapısı ile ilintisi olmuyor elbet, bunlar hiçbir şeyi açıklamıyor. "İşte şu mısra çok güzel diyorunuz" örneğin, "Şu parça şöyle şöyle..." diyorsunuz. Kanıyor, inanıyor o zaman.

Şiirin kötü olması kişiyi bütün bütüne güç bir duruma sokuyor. Düpedüz kötü diyemiyorsunuz. Kırmaktan, bilgiçlik taslamış olmaktan korkuyorsunuz. Aslında övmek de, güzel olmuş, beğendim demek de bilgiçlik taslamak değil mi? Hem daha koyusu belki. Sonra şiirde size uzak, yabancı henüz sizin varamadığınız bir takım değerlerin bulunabileceği, yanılabilirliği korkusu sizi sarıyor. Bazı belirli ölçülerle şiirin kötü olduğunu ozanına ispatlayabilirsiniz. O zaman da ozanın aklında bu ölçüleri aşmasaydım, bu hatalara düşmeseydim şiirim güzel olacaktı sanısı doğuyor. Doğru değil oysa. En iyisi bu şiiri hiç yazmamalıydınız demektir. Her duruma da, bir ozana şiirinin kötü olduğunu söyleyebilmek güç. Bazı büyük yazarların, yeni ozanlara, kötü şiirleri için söyledikleri iğneli eğlenili sözler vardır, biliriz bunların çoğunu. Ben bunlara her zaman kızarım, çoğunda bir bilgiçlik, bir üstten bakış, bir küçümseme hatta bir alay vardır. O büyük yazarda, böylesi, bir doğruyu kişinin yüzüne yüzüne söylemek gücü, erdemli varken neden düpedüz "kötü" demezler de iğneler alaya alırlar anlamam.

Şiir kötüdür, yahut size göre kötüdür hiç değilse. Bir sürü dolambaçlı yollara, sözlere başvuracaksınız. Ozanı kırmamayı, gücendirmemeyi kolluyacaksınız. Yanılabilirliğinizi hesaphyacacaksınız. Ne var ki kişi bu durumlarda çoğu zaman yanılabilirliğini pek düşünmüyor, kendisinin beğenisine, bilgisine, yargısına başvurmuş olmanın esrikliği içinde alabildiğine söylüyor. Sonunda da şiiri övdü mü yerdü mü bir türlü anlıyamıyorsunuz.

Ama kötü bir şiir için çoğu zaman söylenecek şeyler vardır. Bu söylenecekler artık özellikle o şiir için değil, bütün kötü şiirler için söylenmiş oluyor. Bir genelleme oluyor aşağı yukarı. Böylece o ozana kendi şiirini değil kötü bir şiiri açıyor kötülüyorsunuz. Pek kırılmıyor o zaman, pek de kanmıyor mutlak, içinden kimbilir neler diyor. Örneğin "kendini bir adam sanıyor, zaten kabahat bizde. Sanki kendi şiirleri pek mi güzel" gibi şeyler söylüyordur.

En kötüsü şiirin size hiçbir şey düşündürmemesidir. Bu şiirlerde çoğu zaman hiçbir kötü, hiçbir aksayan yön bulamazsınız. Mısraları ölçülüdür uygundur, dil pürüzsüzdür, bütün kaygısı, biçim kaygısı sezilir, iyi kötü bir duyguyu bir düşünceyi de anlatır. Hiçbir kötü yön yoktur ama hiçbir güzel yön de bulamazsınız. Yıllardır alıştığınız, bildiğiniz biçimlerde, dillerde bir şiirdir. Sanki yıllarca önce sevdiğiniz bir ozanın yazdığı ama artık eskimiş, eskide kalmış değerini yitirmiş bir şiir sanırsınız. Şaşırırsınız, kötü diyemezsiniz, çünkü kötülüğünü ispatlayamazsınız, iyi de diyemezsiniz, değildir. Artık "çokça yazın bu duyguları tüketin, mısra yapınız şöyledir böyledir, biraz daha.." falan dersiniz.

Bir ozan gelip size şiirini okuduğunda,

hiçbir zaman kısaca iyi yahut kötü demenizle yetinmiyor. Açıklamanızı istiyor hatıta bazıları öğüt istiyor, yol göstermenizi istiyor. Oysa bu hep bilinen bir gerçek. Bir ozana hiçbir kimsenin, hiçbir şey öğretmesi mümkün değildir. Bir ozan bütün öğreneceğini başka şairlerden öğrenir, kendi kendine öğrenir. Kendini izlemesi uyanık uyanık izlemesi ona başkalarının öğretemeyeceği hiçbir zaman öğretemeyeceği şeyleri öğretir. Şiir aslında kolay birşeydir. Şöyle, söyleyecek birşeyiniz olacak, bunu nasıl söylemek gerektiğini bulacaksınız. Şiir üstüne büyük ustaların söylediği parlak parlak sözler vardır örneğin Max Jacob "Şairin işi polis hafiyesinin işine benzer." gibilerden bir söz söylemiş, Aragon'un, Eluard'ın, R. M. Rilke'nin böylesi türlü türlü sözleri var. Bu sözler söyleyenlerin deneylerinden çıkıp geldiğine göre, onlar için bir anlam taşır- lar, bu sözlerin onların şiirinde yeri vardır ama okuyanı bir şaşkınlığa bir çıkmaza götürmeleri de mümkündür.

Ozan tek başına kaldığını, bu yalnızlığını sürdürmesi gerektiğini bilmeli. Eğer onlara birşey öğretilmek isteniyorsa bunu öğretmeli.

MÜZİK

Devlet Opera Trupı

Bedii SEVİN

Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü, geçenlerde pek önemli bir prensip kararına varmıştır: bundan böyle Devlet Operası hem Ankara'da, hem de İstanbul'da temsiller verecektir. Sanatçıların her hafta motorlu trenle yahut askeri nakliye uçaklarıyla bir ilimizden diğerine taşınacağını işitiyoruz. Gönül isterdi ki karara varılmadan önce sağduyu sahibi biri çıksın ve hatanın esas prensipte olduğunu söylesin. İstanbul'un seyyar bir opera trupuna değil, bir şehir operasına ihtiyacı vardır. Gösteriş düşkünlerinin, herşeyden evvel, meseleyi kökünden ele almak gerektiğini bilmelerini istedik. Ankara'daki sanatçıları yarın bir uçağa bindirip Hakâri'ye taşırsak orada da opera temsilleri verebiliriz; ama acaba o zaman Hakâri'nin bir operası olduğu söylenebilir mi? Devlet Operasının İstanbul'a kadar uzanması, orada mahalli bir operanın kurulmasını geçiktireceği için, belki de zararlı olacaktır. Halbuki bu büyük ilimizin hiçbir eksiği yok. Şimdiden çalışmaya başlanırsa gelecek mevsime kadar korosuyla, orkestrasıyla ve solistleriyle kelimenin tam mânasıyla İstanbul'un malı bir opera kurulabilir. Ankara, bu konuda ancak ve ancak "takviye" rolü oynamalıdır.

Biz, sanattan ve müzikten anlıyan insanların nasıl olup da böyle garip bir karara varmış olduklarına bir türlü akıl erdiremiyoruz. Devamlı iklim değişikliği ve devamlı sarsıntı tahta sazları çatacak, sanatçıları hasta edecektir. Ayrıca bu kadar sık yolculuğun kaza ihtimallerini de artıracağını hesaba katmak lâzımdır. Nakliye işinin salimen yapılmasını dilemekle beraber, kışta kıyamette bir tren yahut uçak kazasının kaçacağı söndüreceğini düşünmekten de kendimizi alamıyoruz. Ayrıca bu yolculukların Ankara'nın sanat hayatına da tesir edeceği şüphesizdir. Üyelerinin bir çoğu operada çalışan Helikon Yaylısazlar Orkestrası, bu şartlar altında, faaliyetini tatil etmek zorunda kalmıştır. Artık yorğun ve hasta sanatçılardan eskisi gibi kaliteli temsiller beklemek de safdillik olur. Yine aynı karar yüzünden, Üniversiteler müzik derneğinin bu yıl tertiplemeyi düşündüğü Müzik Festivali de tehlikeye girmiştir. Ne yazık ki gösterişli parlak "icraat" uğruna sağlam ve düzyoldan çıkılmak üzere. Sanatın emirle yapılamayacağını, hele zora hiç gelmediğini öğreneceğimiz güne kadar pek çok şey kaybedeceğe benziyoruz. Yıllardan beri tatlı tatlı uyuyanlardaki acelenin ve telaşın sebebini anlıyamadık.

RESİM

Tutuma Övgü

Bilge KARASU

Geçen ay içinde Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde açılmış olan Kayıhan Keskinok sergisi, resimlerin güzelliğinden yahut görülmemiş şeyler olmasından çok ressamın davranışıyla dikkati çekiyordu. Güzel resimler vardı sergide örneğin 11 sayılı "Trabzon Lisesi", 12 sayılı "Paysage", 1 sayılı "Davul sesi". 55 yılının sonu ile 56 yılının mart-nisan-mayıs aylarında yapılmış resimler... Ressam Klee'ye çok bakmış o aralar, bilmeden Delaunay'e yakın bir anlayışla resim yapmış. Ama bu resimler başarılı olmuş. Duygunun, duyurğun bir yalnızlık kaygısıyla bağdaştırıldığını, uzlaştırıldığını görüyoruz, görebi-

liyoruz o resimlerde. Ressam daha önceki bir dönemin, 54 sonlarıyla 55 başlarında yaptığı karmakarışık "motif" li, oynak, birbirine giren, içiçe birtakım fırlayışlar, atılışlar gösteren, yeğin koyuluklar açıklıklar örgüsü içinde daha çok bir kilim dokusunu andıran resimlerin çok ötesine geçmiş durumda. Ancak 1952 dolaylarında yaptığı resimler de gözönünde tutulursa durmadan deneyen, kendine bir yol arayan, denemelerinin kendince en iyilerini alıyarak gerisini yırttığını attığını söyleyen ressamın bu 55-56 döneminde de durmayışını anlayabiliriz.

Kendine bir yol arayan sanatçının, ressamın durumu, bir sergisine, hele ilk sergisine -18 ile 20 yaş arasında bir ressam olmadığına göre- birbirinden bu denli ayrı, birbirini bu denli tutmaz resimleri almış olması karşısında kişilik yoksulluğu, şaşkınlık, ne yaptığını yahut ne yapacağını bilmezlik diye adlandırılabilir birtakım kimselerce. Öyle kimselere bir şey söylenemez. İstedikleri gibi düşünsünler. Keskinok'un tutumu, ben ne yapabilirim, ne yapmalıyım, yolum nedir, nereden gitmeli nereye varmalıyım diyen bir sanatçının tutumu olarak övgüye değer hencede. Bir yüreklilik belirtisidir bu. Gürültüye pabuç bırakmayan, sesini duyurmak isteyen bir kişinin tutumu. Ama başarımış başarmazmış o sonradan görülecek bir şey. Kusursuz orta malı örneklerle işe girişmektense kendi ölçüsünde bir akım denemelerin ürünü olan resimler sergilemeyi yeğlemiş. (Burada orta malı derken çarşı pazar orta mahandan çok son yılların ressam- lar arasında orta malı olmuş bir takım yolları düşünüyorum.)

Bu yılın haziran-temmuz aylarının ürünü olan "Çeşmebaşı" (9), "Mendirek" (15) ile gene bu yılın ilk ayında ötekilerden büsbütün ayrı bir örnek olarak ortaya çıkan "Tiyatroda aşk" (19), arada köprü-resimlerin yahut köprü denemelerin görülemedişinden ötürü ilk bakışta insanı şaşırtıyor. Dümdüz renk lekeleri, doğru, dosdoğru çizgiler, eğrilerin gitgide yitmesi kuru boş bir resim acunu çıkartıyor ortaya. Ressamın bununla da yetinmeyeceği doyunmayacağı besbelli. Yeni çalışmalarında, birçok yolu denemiş olan ressamın bu kez yeniden eğri çizgiye, ona o soyut boş acunu kalabalıklaştırmadan boşluktan, kuruluştan kurtaracak, eski dönemlerinin koyulu açıklı havasını yeniden bulduracak olanağı verebilen bir hayvan ressamlığına gittiğini gördük. Ressamın bir yol bulma kaygısında bu yeni aşamanın bir sevince olduğuna inanıyorum.

KAVAKLIDERE

Çankaya Yıldızı

İnsan Tükenmez

Sabih ŞENDİL

Bu günlerde kıymetli bir kitap kipliklerimizi süsledi. Bu, "Kaynak", "Uıklar" dergilerinde edebiyatımız üzerine çeşitli makalelerini okuduğumuz, Fethi Naci'nin "İnsan Tükenmez" adını taşıyan kitabıdır. Şair Fazıl Hüsnü Dağlar'ın bir mısraını kitabına isim olarak veren Fethi Naci, kitabında onsekiz maalesini bir araya toplamış. Önceleri tek tek okuduğumuz bu makaleler bir arada tek tek olduklarından daha büyük önem alıyorlar. "İnsan Tükenmez", "Yazarın erçeğe Bakışı", "Gerçekten Gerçekçikten Yana", "Talkınla Salkım", "Yazan Hürlüğü", "Yeşeren Otlar", "Edebiyatımız Karamsar mı?", "Değirmenlere ücum" adını taşıyan makaleler bilhassa sunmaya ve üzerinde uzun boylu tartışmaya değer.

Fethi Naci yazarın sosyal endişesinin ması gerektiğine, sanat endişesiyle sos-

yal endişenin birbirlerini tamamlaması gerekeceğine inanan bir yazar. Düşündüklerini çeşitli örneklerle kabul ettirmeğe çalışıyor. Sade ve canlı bir dili var Fethi Naci'nin. Okuyucu sürüklenmesini biliyor.

Fethi Naci öyle gelişigüzel hükümlerle şu şaire veya bu hikâyeciye çatan yazarlardan değil. Uzun uzun örnekler veriyor, bizi düşüncesinin doğruluğuna inandırmaya, daha doğrusu kandırma-ya çalışıyor. Güçlü bir yazar Fethi Naci. Son yılların en kalburüstü eleştir-mecilerinden dersek yalan söylemiş ol-mayız. "İnsan Tükenmez"deki makale-ler bunu bize kabul ettirmektedir.

Fethi Naci'nin birçok şairlere, hi-kâyecilere, romancılara çattığını, onla-rı yıkmaya çalıştığını söyleyecekler bu-lunacaktır şüphesiz. Fakat şunu kabul etmek gerekir ki gerek Cahit Külebi'ye, gerek Orhan Kemâl'e gerek Oktay Rı-fat'a, gerek Orhan Hançerlioğlu'na, ge-rek Ataç'a gerek İlhan Tarus'a, gerek Mehmet Kaplan'a ve gerekse Yaşar Nabi Nayır'a olan tarizlerinde Fethi Naci bal gibi haklıdır.

"İnsan Tükenmez" gibi güzel bir ki-tap yayınladığından ötürü Fethi Naci'ye ne kadar teşekkür etsek azdır. Gönül is-terdi ki "İnsan Tükenmez"i daha başka-ları takip etsin.

Okuyun "İnsan Tükenmez"i. Fethi Naci'nin bu kitabı edebiyatımızın kade-riyle ilgilenen herkesin mutlaka okuması gereken bir kitaptır.

Onbeş Günün Yayınlar

BİBLİYOGRAFYA :

TÜRKİYE Bibliyografyası. 1956, 2. Fasi-kül: Nisan-Mayıs-Haziran. Ankara 1956 Türk Tarih Kurumu Basımevi.. 127 S. Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü.

HUKUK :

Dr. Baki M. TOKSAL: Hukukî cephesi ile hesabı cari. İstanbul 1956 Sermet Matbaası. XI + 203 S. 10 lira. Nazari ve Tatbiki Hukuk Eserleri Serisi No. 2 (Bibliyografya)

ETNOLOJİ :

Dr. Nermin ERDENTUĞ: Hal Köyü'nün etnolojik tetkiki. Ankara 1956 Türk Tarih Kurumu Basımevi. 106 x 13 S. resim ve şekil. 4 lira Ankara Üniver-sitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları No. 109

GÜMRÜKLER :

Hüsamettin KILIÇ: Belçika Gümrüğü. Teşkilât, mevzuat, ihtilâflar. İstanbul 1955 Ege Matbaası. 136 S. 300 kuruş.

EĞİTİM :

HÜRRİYETE ulaştırın disiplin. Çocuk E-ğitimi dergisinin Ocak 1951 ve Eylül 1951 nüshalarından alınan makaleler. Çocuk Eğitimi Derneği yayınlarından. Çeviren: Sabahat Enç. İstanbul 1956 Maarif Basımevi. 56 S. 65 kuruş. Maarif Vekâleti. Öğretmen Kitapları: 50

EDEBİYAT :

ARAYIŞ: Bursa'da edebiyat ve fikir. 1952-56. Derliyenler: Erdoğan Gür-gen-Lütfü Yılmaz. Bursa, 81 S. 100 kuruş.

Ârif Nihat ASYA: Kanadlar ve gagalar. İlaveli ikinci baskı. Ankara 1956 Yıldız Matbaacılık ve Gazetecilik T. A. Ş. 45 S. 200 kuruş.

Ârif Nihat ASYA: Kubbe-i Hadrâ. An-kara 1956 Yıldız Matbaacılık ve Gaze-tecilik T. A. Ş. 55 S. 200 kuruş.

Ârif Nihat ASYA: Rübâiyât-ı Ârif. An-kara 1956 Yıldız Matbaacılık ve Gaze-tecilik T. A. Ş. 55 S. 200 kuruş.

DANTE: İlahî Komedyâ. Âraf. Çeviren: Feridun Timur, Ankara 1956 Maarif Basımevi. 307 S. 280 kuruş. Maarif Ve-kâleti. Dünya Edebiyatından Tercü-meler. İtalyan Klâsikleri: 18.

E. Işınso: İki nokta. Şiirler. İstanbul 1956 Çituri Biraderler Basımevi. 46 S. 100 kuruş. Eğitim Yayınları: 1. Şiir Se-risi: 1.

Fethi NACI: İnsan tükenmez. İstanbul 1956 Yenilik Basımevi. 112 S. 100 ruş.

(Millî Kütüphanesi)
Derliyen: S.

BP (AEGEAN) LIMITED

Yeni yazıhanelerinin

EGE Han, Cumhuriyet Caddesi'ne

nakledilmiş olduğunu

Sayın dost ve müşterilerine bildirir.

Telefon: 48 33 30 - Posta Kutusu: 291 Şişli - Telgraf adresi: BEEPEE, İstanbul

VAKIFLAR BANKASI

DEMET

Aylık Fikir ve San'at
DERGİSİ

İsparta ve Göller Bölgesi Köy
Öğretmenleri Derneğinin
Organıdır.

Köyün ve Köy Öğretmenlerinin
Davalarını Savunur.

OKUYUNUZ

1956 YILINDA

750.000 LİRA

Tutarında çeşitli ikramiyeler

**AKBANK'IN MÜŞTERİLERİNE
YENİ HİZMETİ**

**YÜZ EVLER
MAHALLESİ**

Hesabınızdaki paranın her 150
lirası için ayrı bir kura numarası

AKBANK

Sahip ve Yazı İşleri Müdürü
Nilüfer YALÇIN

Sekreter

Orhan BALI

İdarehane: Büyük Han: 55 - Yenişehir - Ankara, Tel: 27531

Haberleşme Adres: Posta Kutusu
131, ...

İldiği ve E... Ver: Yeni
Deniz... Ankara

geçen yıl zarfında

**HER AY
2 YENİ ŞUBE**

1955'te Türkiye İş Bankasının 24
yeni şube ve Ajansı halkımızın hizmetine girmiştir. Halen memleketimizin muhtelif
bölgelerindeki İş Bankası adedi 189'a yüksel-
miş bulunuyor. Bu şube ve ajans-
lardan herhangi birine müracaat ederek
açtıracağımız en az 150 liralık bir hesapla
1956 yılı çekilişlerine katılabiliyorsunuz. 1956'da
Türkiye İş Bankası 1.750.000 lira
tutarında ikramiye dağıtıyor.

TÜRKİYE \$ BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyeti